

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА
ПІДПРИЄМСТВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
для студентів спеціальності 051 “Економіка”
денної форми навчання

Затверджено
на засіданні кафедри теоретичної та
прикладної економіки
Протокол № 7 від 27.02.2017 р.

Чернігів ЧНТУ 2017

Економічна безпека підприємства. Методичні вказівки до практичних занять для студентів спеціальності 051 “Економіка” денної форми навчання / Укладачі: Дерій Ж.В., Зосименко Т.І. – Чернігів: ЧНТУ, 2017. – 59 с.

Укладачі: Дерій Жанна Володимирівна, доктор економічних наук, професор
Зосименко Тетяна Іванівна, кандидат економічних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Дерій Жанна Володимирівна, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки, доктор економічних наук, професор

Рецензент: Ільчук Валерій Петрович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Чернігівського національного технологічного університету

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1 ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	6
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2 СПЕЦИФІКА ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 3 ТОЧКИ ЗОРУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	Ошибка! Закладка не определена.
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3 МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	19
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4 ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК СИСТЕМА	29
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5 ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	37
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6 ДІЛОВА РОЗВІДКА ЯК ЗАСІБ МОНІТОРИНГУ НЕБЕЗПЕК У ЗОВНІШНЬОМУ ТА ВНУТРІШНЬОМУ СЕРЕДОВИЩАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА	44
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7 СПЕЦИФІКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	49
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА Ошибка! Закладка не определена.	56

ПЕРЕДМОВА

Глобальні і швидкі зміни економічних відносин у сучасному світі гостро ставлять питання забезпечення економічної безпеки не тільки макроекономічних суб'єктів, але і всіх економічних агентів, включаючи підприємства різних рівнів та видів економічної діяльності.

Сталий розвиток підприємства значною мірою залежить від досягнення належного рівня його економічної безпеки, оскільки лише за такої умови може проводитись активна взаємодія суб'єктів господарювання у зовнішньому та внутрішньому середовищах з урахуванням їх інтересів у конкурентній боротьбі. Економічна безпека підприємства є складною системою, яка неодмінно потребує захисту всіх компонент на різних рівнях ієрархії управління.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є економічна безпека підприємства, її основні показники та методи забезпечення.

Метою викладання навчальної дисципліни “Економічна безпека підприємства” є опанування майбутніми фахівцями науково-методичних знань та аналітико-розрахункових і управлінських навичок у сфері забезпечення економічної безпеки сучасних підприємств.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Економічна безпека підприємства” є:

1) формування у студентів основи сучасних знань про сутність та методологію оцінювання рівнів економічної безпеки організації та її складових;

2) надання умінь і навичок з оцінювання рівнів економічної безпеки підприємства та її складових і визначення заходів щодо запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- наукові основи безпеки підприємницької структури;
 - сутність економічної безпеки підприємства та її функціональних складових;
 - основні загрози та небезпеки економічній безпеці підприємства на різних інституційних рівнях;
 - принципи організації системи економічної безпеки підприємства;
 - основні підходи до гарантування безпеки;
 - функції служби безпеки підприємництва;
 - основні нормативно-правові документи, що регламентують діяльність служби безпеки на підприємстві;
 - критерії оцінки та методи оцінювання рівня економічної безпеки підприємства;
 - сутність, завдання та функції ділової розвідки, її основні напрями;
 - способи захисту комерційної таємниці підприємства;
 - засобита методи забезпечення сталого економічного розвитку підприємства в сучасних умовах господарювання та їх ресурсного забезпечення
- вміти:
- використовувати системний підхід до управління підприємством в

умовах ризику, небезпек і загроз;

- досліджувати потенційні та реальні загрози економічній безпеці підприємства та аналізувати причини їх виникнення;

- формувати та реалізовувати стратегію економічної безпеки підприємства в рамках загальної стратегії його розвитку;

- впроваджувати методiku та техніку гарантування безпеки на підприємствах всіх форм власності, різних видів діяльності;

- обґрунтувати доцільність та порядок створення служби безпеки на підприємстві;

- визначати права та обов'язки працівників служби безпеки та її підрозділів;

- виявляти порушення фінансової, кадрової, технічної дисципліни та розробляти й реалізовувати заходи з їх усунення;

- проводити заходи та використовувати засоби, контролювати виконання пропозицій щодо усунення виявлених недоліків, порушень і загроз економічній безпеці підприємства.

Набуті під час вивчення дисципліни знання, вміння та навички студенти зможуть застосовувати в практиці господарювання суб'єктів підприємницької діяльності будь-яких форм власності та організаційно-правових форм, науковій та дослідницькій діяльності в сфері забезпечення економічної безпеки бізнесу, освітній діяльності у вищих та середньо-спеціальних закладах освіти при викладанні дисциплін, які пов'язані з проблематикою курсу “Економічна безпека підприємства”.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Тести

1.1. Безпека у перекладі з грецької означає:

- а) “володіти ситуацією”;
- б) “досягнути достатку”;
- г) “усунути загрозу”;
- д) “забезпечити спокій”.

1.2. Поняття національної безпеки сформувалося:

- а) у XVII–XVIII ст. у країнах Європи;
- б) у XVII ст. у слов’янському суспільстві;
- в) у 30-х рр. XX ст. у США;
- г) у V ст. до н.е. у Давній Греції.

1.3. Найбільшою офіційною організацією, що займається питаннями економічної безпеки в Європі є:

- а) Рада Європи;
- б) Європейська комісія;
- в) Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ);
- г) Європейський парламент.

1.4. Причиною включення в науковий оборот терміну “економічна безпека” стала:

- а) енергетична криза 1973 р.;
- б) Перша світова війна;
- в) Друга світова війна;
- г) Холодна війна.

1.5. Згідно з новою соціологічною теорією в останню третину XX ст. людство увійшло до нової фази свого розвитку, яке отримало назву:

- а) суспільство управління ризиком;
- б) суспільство послуг;
- в) інформаційне суспільство;
- г) суспільство ризику.

1.6. До ключових характеристик сучасного економічного середовища не належить:

- а) динамізм економічних міждержавних відносин;
- б) високий ступінь визначеності дій учасників;
- в) якісна й кількісна мінливість параметрів економічного простору;
- г) перманентна поява локальних і глобальних криз.

1.7. Особлива значимість економічної безпеки обумовлюється:

- а) узгодженістю різноманітних інтересів суб'єктів ринку;
- б) наявністю широкодоступних джерел фінансових ресурсів;
- в) стабільною економічною ситуацією в державі;
- г) зростанням економічної злочинності.

1.8. Об'єктом економічної безпеки може виступати:

- а) економічна система загалом;
- б) економічні ресурси;
- в) господарські структури;
- г) окремі особистості;
- д) всі відповіді вірні.

1.9 Суб'єктами економічної безпеки можуть виступати:

- а) держава та її інститути;
- б) підприємства, установи й організації державного сектора економіки;
- в) підприємства, установи й організації приватного сектора економіки;
- г) всі відповіді вірні.

1.10. Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб:

- а) гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування на поточному етапі;
- б) забезпечити високий потенціал розвитку в майбутньому;
- в) правильні відповіді а) та б);
- г) забезпечити високу прибутковість у середньостроковій перспективі.

1.11. Зниження ліквідності, підвищення кредиторської та дебіторської заборгованості є свідченням ослаблення:

- а) фінансової підсистеми економічної безпеки;
- б) техніко-технологічної підсистеми економічної безпеки;
- в) кадрової та інтелектуальної підсистеми економічної безпеки;
- г) силової підсистеми економічної безпеки.

1.12. Моральне старіння використовуваних технологій є свідченням ослаблення:

- а) фінансової підсистеми економічної безпеки;
- б) організаційно-управлінської підсистеми економічної безпеки;
- в) кадрової та інтелектуальної підсистеми економічної безпеки;
- г) силової підсистеми економічної безпеки;
- д) правильна відповідь відсутня.

1.13. Зниження освітнього рівня працівників є свідченням ослаблення:

- а) фінансової підсистеми економічної безпеки;

- б) організаційно-управлінської підсистеми економічної безпеки;
- в) кадрової та інтелектуальної підсистеми економічної безпеки;
- г) силової підсистеми економічної безпеки;
- д) правильна відповідь відсутня.

1.14. Умисне або ненавмисне розголошення комерційно важливих відомостей є свідченням ослаблення:

- а) фінансової підсистеми економічної безпеки;
- б) політико-правової підсистеми економічної безпеки;
- в) кадрової та інтелектуальної підсистеми економічної безпеки;
- г) силової підсистеми економічної безпеки;
- д) правильна відповідь відсутня.

1.15. Вчинення морального впливу на провідних фахівців підприємства з метою завдати шкоди їх здоров'ю є свідченням ослаблення:

- а) фінансової підсистеми економічної безпеки;
- б) політико-правової підсистеми економічної безпеки;
- в) кадрової та інтелектуальної підсистеми економічної безпеки;
- г) силової підсистеми економічної безпеки;
- д) правильна відповідь відсутня.

1.16. Ймовірність виникнення збитків або недоодержання прибутків порівняно із варіантом, що прогнозується – це:

- а) ризик;
- б) небезпека;
- в) загроза;
- г) правильна відповідь відсутня.

1.17. Стан того чи іншого фактора зовнішнього або внутрішнього середовища (або їх сукупності), що прямо, або трансформуючись, може негативно вплинути на фінансово-економічний стан та (або) інтереси підприємства, призвести до зниження його стійкості, або перешкодити його розвитку – це:

- а) ризик;
- б) небезпека;
- в) загроза;
- г) правильна відповідь відсутня.

1.18. Процес розподілу коштів, що інвестуються між різними об'єктами вкладення, які безпосередньо не пов'язані між собою, носить назву:

- а) страхування;
- б) передання ризику;
- в) лімітування;
- г) диверсифікація.

1.19. До складу макросередовища підприємства відносять:

- а) постачальників;
- б) темп інфляції;
- в) рівень конкуренції;
- г) споживачів

1.20. До складу мікросередовища підприємства відносять:

- а) постачальників;
- б) акціонерів;
- в) рівень конкуренції;
- г) споживачів.

1.21. До загроз економічній безпеці підприємства з боку макросередовища відносяться:

- а) неналежне виконання укладених договорів;
- б) надзвичайні ситуації та стихійні лиха;
- в) організація страйків працівників підприємства;
- г) корупція посадових осіб.

1.22. До загроз економічній безпеці підприємства з боку мікросередовища відносяться:

- а) низька купівельна спроможність населення;
- б) надзвичайні ситуації та стихійні лиха;
- в) несприятливий інвестиційний клімат;
- г) копіювання товарного знаку чи товарної марки.

1.23. До загроз економічній безпеці підприємства з боку внутрішнього середовища відносяться:

- а) конфлікти між управлінськими кадрами і трудовим колективом;
- б) надзвичайні ситуації та стихійні лиха;
- в) несприятливий інвестиційний клімат;
- г) низька купівельна спроможність населення.

1.24. У країнах світу, які посідають провідні позиції у рейтингах за рівнем сприятливості економіко-правового середовища щодо ведення підприємництва профільні державні органи (адміністрації) виконують функції:

- а) моніторингу рівня розвитку підприємництва;
- б) розробки секторально-територіальних програм розвитку бізнесу;
- в) адаптації підприємств (зокрема малого і середнього бізнесу) до умов конкурентної боротьби;
- г) усі відповіді вірні.

1.25. У країнах ЄС на профільні державні органи із забезпечення економічної безпеки покладено виконання завдань:

- а) розробки документів стратегічного планового характеру;

б) здійснення систематичного моніторингу внутрішнього та зовнішнього ринків;

в) пошук та забезпечення джерел фінансування ризикового капіталу, в тому числі в інтересах інноваційної діяльності з метою підвищення рівня НДКР в довгостроковій перспективі;

г) здійснення роботи з планування життєвого циклу функціонування підприємств у різних галузях та сферах економіки та надання консультацій з питань забезпечення високої життєздатності підприємництва відповідно до їх життєвих циклів.

Практичні завдання

Завдання 1.1. Назвіть можливі загрози ЕБП, що виникають у макросередовищі, мікросередовищі та внутрішньому середовищі. Візуалізуйте відповідь на рис. 1.1.

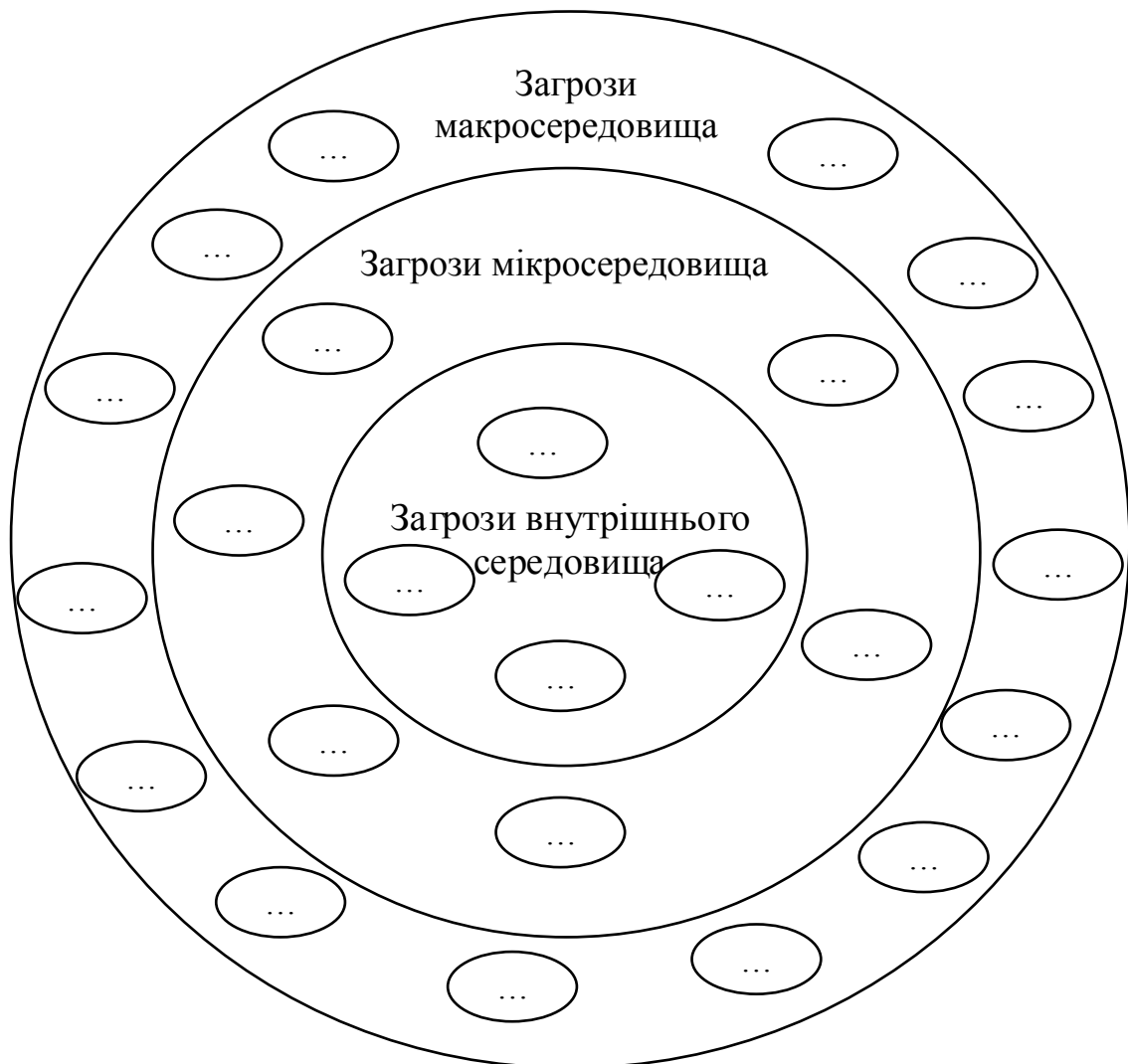

Рис. 1.1. Загрози економічній безпеці підприємства

Завдання 1.2. Уважно ознайомтесь із нижченаведеною ситуацією.

Найбільшу у світі фінансову групу – американську компанію Citigroup очікують зміни. Президент і головний операційний директор Citigroup – Роберт Уїлламстед заявив про своє рішення піти з корпорації. У вересні він передасть свої зобов'язання наступнику, якого поки не знайдено або ім'я якого широкій громадськості поки не розголошується. Водночас, Роберт Уїлламстед піде з ради директорів Citigroup. Хто обійматиме цю посаду, поки що залишається загадкою. Зрозуміло одне, що знайти заміну для такого професійного керівника буде важко. Оскільки нелегко управляти глобальною компанією, що працює майже в 100 країнах, а її активи становлять 1,2 трлн дол.

З 2000 по 2003 рік Уїлламстед очолював споживчі бізнеси Citigroup (споживчі фінанси, емісія кредитних карт, роздрібне банківське обслуговування). Під його керівництвом дохід споживчої групи фінансової корпорації зріс з 28 до 41 млрд дол., а щорічне зростання чистого прибутку щорічно становило 23%. Уїлламстед – президент компанії з 2002 року, а титул операційного директора отримав 2003 р., коли глава Citigroup Сенфорд (Сенді) Уейлл заявив про своє звільнення.

У 2003 р., після того, як стало відомо про намір Уейлла, акції Citigroup впали в ціні на 2,8%. Аналітики розцінили це як данину поваги талановитому бізнесмену, який за час свого правління збільшив активи компанії до 1,1 трлн доларів США.

Сенді Уейлл став майже легендою через свою зосередженість на отриманні високих доходів, а його одержимість контролем над витратами дала йому конкурентну перевагу. Завдяки фінансовим і менеджерським талантам Уейлла в 2003 р. Citigroup одержала рекордний в історії світової економіки прибуток – 17,85 млрд дол., що на 17% більше, ніж у 2002 р. Компанії вдалося досягти фантастичних показників, навіть незважаючи на слабку ринкову кон'юнктуру й збитки через банкрутство італійської компанії Parmalat. Майбутнє компанії керівництво Citigroup пов'язує як з розвитком існуючого бізнесу, так і з покупкою інших фірм.

Водночас Citigroup уміла відмовитися від амбіційної ідеї “всесвітньої” присутності, тому що в 2002 р. мала величезні збитки внаслідок фінансової кризи в Аргентині. Citigroup назвала дев'ять країн, які дають їй чистий дохід. Це Гонконг, Сінгапур, Тайвань, Індія, Німеччина, Великобританія, Польща, Бразилія і Японія. Китай, Росію й країни Центральної Європи Citigroup зарахував до “інвестиційних ринків”. Збитків в Аргентині й Бразилії також зазнали іспанські банки SCH, Santander, BBV й Argentaria, які свого часу продемонстрували успішний приклад консолідації на внутрішньому ринку, здійснивши декілька успішних угод в 1999 р.

Період з 2003 р. для Citigroup був багатий і на неприємності, зокрема на скандали, що стосуються репутації банку Citibank, який входить у групу. Як і іншим великим інвестбанкам, Citigroup доводиться відповідати по судових позовах інвесторів і кредиторів Parmalat, Enron, Adelphia й WorldCom.

Citigroup надавав італійській компанії-виробнику молочної продукції багатомільйонні кредити. Загальний борг Parmalat перед Citigroup становив 689 млн доларів. Citigroup оголосила про списання збитків з боргів Parmalat у розмірі 372 мільярдів до сплати податків (242 млн доларів після оподаткування). Це майже всі незабезпечені кредити, видані італійському молочному гіганту Parmalat.

Окрім того, Citigroup ризикує бути втягнуеною у справу про махінації засновника й гендиректора Parmalat Калісто Танці. Підконтрольна групі компанія Eureka Securitization, що займається сек'юритизацією кредитів, мала ділові відносини з фірмами Танці. Усвідомивши, що може стати жертвою скандалу, банк не виключає можливості подати позов проти Parmalat.

Ще один скандал, у який втягнена корпорація Citigroup, пов'язаний зі збанкрутілою енергетичною компанією Enron Corp, найбільшим продавцем природного газу в Північній Америці й Великобританії.

Керівництво Enron займалося фінансовим шахрайством у великих розмірах, завищуючи прибуток і привласнюючи корпоративні засоби, що призвело до краху компанії. Частина операцій проводилася через фінансові структури Citigroup, причому було встановлено, що

кілька співробітників банківської структури допомагали шахраям у їхніх справах, навіть коли стало зрозуміло, що Enron зазнає краху. У зв'язку із цим частина інвесторів Enron (близько 50 тис. чоловік) подала в суд на Citigroup, вимагаючи відшкодувати збитки.

Після проведеного розгляду група погодилася на позасудове врегулювання, для досягнення якого вона виплатить постраждалим 2 млрд доларів. Ця сума є однією з найбільших в історії врегулювань такого типу, але вона менша від суми у розмірі 2,58 млрд, які та ж Citigroup виплатила через аналогічні розгляди у справі великого комунікаційного холдингу WorldCom. “Нині для нас головне – розв’язати схожі питання й залишити цю сумну главу історії компанії позаду”, – каже керівництво компанії.

Важливою метою компанії є намір реалізувати найближчим часом ретельну охорону інформації про своїх клієнтів. У червні цього року Citigroup, у яку входить один із провідних банків світу Citibank, оголосила про втрату вантажу, що містить особисті дані 3,9 млн клієнтів холдингу.

Як повідомила Citigroup у листі, відправленому всім клієнтам, за пропажу відповідає служба доставки United Parcel Service (UPS), що забезпечувала перевезення бази даних про клієнтів на комп’ютерних стрічкових носіях у кредитне бюро в штаті Техас. Вантаж з бобінами був втрачений з невідомої причини. На носіях були номери соцстрахування, історія рахунків, дані про позики реальних і колишніх клієнтів компанії в США.

Цей інцидент став найсерйознішим випадком такого типу й останнім у черзі аналогічних випадків, коли з баз даних великих американських компаній почали зникати великі обсяги персональної інформації про клієнтів. Така інформація може бути використана в злочинних цілях, наприклад, для здійснення шахрайських операцій від чужого імені. У випадках із крадіжкою фінансової інформації можливе викрадення грошей із клієнтських рахунків.

Citigroup запевнила клієнтів у тому, що в неї немає причин думати, що украдені записи 3,9 млн американців можуть бути використані зі злочинними намірами. Відтак новому керівництву Citigroup є над чим працювати й що вдосконалювати, щоб утримати лідерство на світовому фінансовому ринку й довіру клієнтів.

Завдання до ситуації:

1) Ідентифікуйте загрози економічній безпеці підприємства, з якими зіткнулася компанія Citigroup.

2) Класифікуйте ідентифіковані загрози та визначте джерела цих загроз. Візуалізуйте відповіді на питання 1 та 2 у вигляді дерева проблем (рис. 1.2)

Рис. 1.2. Дерево проблем

4) На яких функціональних компонентах слід зосередити свою увагу новому керівництву компанії, щоб зміцнити її економічну безпеку. Візуалізуйте відповідь у вигляді дерева цілей (рис. 1.3).

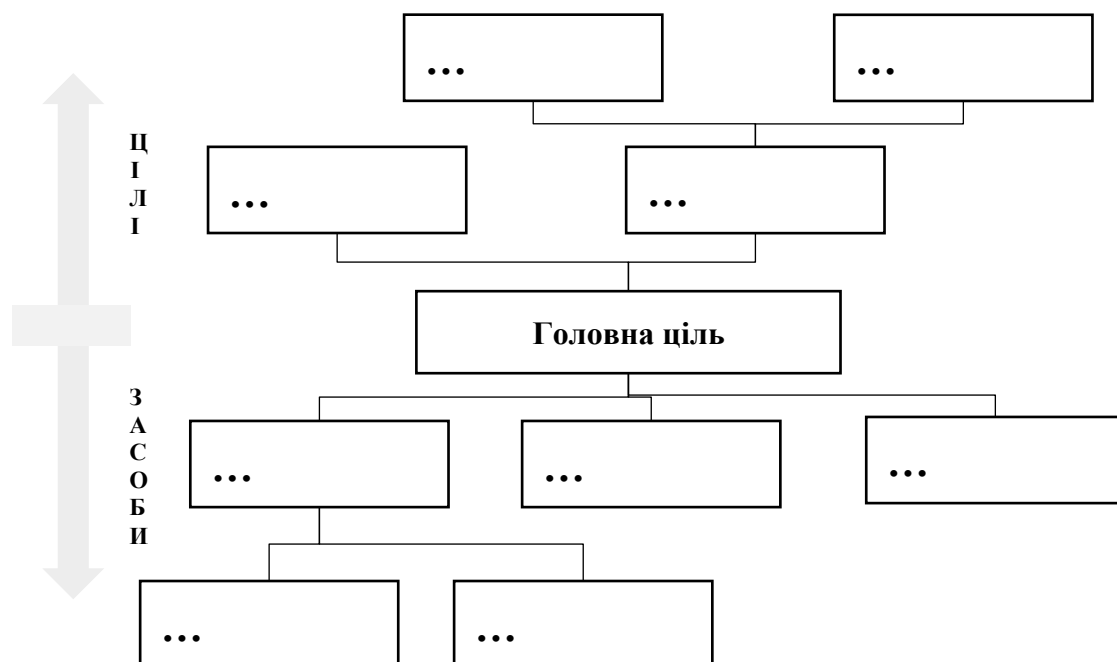

Рис. 1.3. Дерево цілей

Завдання 1.3. Уважно прочитайте ситуацію.

Рік тому одна велика енергетична компанія запросила на посаду генерального директора П. Снаткова. Він з першого погляду сподобався акціонерам своєю манерою спілкуватися і умінням бачити перспективи. В якості тестового завдання Снатков намалював стратегічний план розвитку компанії до 2020 року і привабливі цифри, які тільки завдяки його активності могли стати реальністю. Ніякого конкурсу на посаду не було. Взяли просто тому, що сподобався. Крім того, це був єдиний кандидат, якого “з великими труднощами” знайшло одне кадрове агентство на посаду з річною зарплатою в 1 млн дол. США, включаючи бонуси і премії незалежно від результату роботи.

Пройшов рік. Казка бувальщиною все ніяк не ставала. Навпаки, становище компанії погіршилося настільки, що власники занепокоїлися про своє благополуччя. І тоді акціонери вирішили звільнити П. Снаткова і дали йому тиждень на те, щоб здати справи. Той сумувати не став, і за тиждень, що залишився попрацював “на славу”. Він викликав у кабінет своїх заступників (їх було 10 осіб), пояснив справжній стан справ в компанії, про що ті і так були в курсі, і видав усім по “золотому парашуту”: запропонував розлучитися за угодою сторін з виплатою п'яти окладів. Ті з радістю погодилися, тому що компанія була вже на межі банкрутства. Себе самого він теж не образив. В результаті компанія опинилася в глибокій ямі з вакантною посадою генерального директора.

Питання:

- 1) як можна було передбачити подібні ризики?
- 2) як слід було вчинити акціонерам?
- 3) які помилки, на вашу думку, вони допустили при прийомі на роботу гендиректора? Як їх можна було уникнути?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

СПЕЦИФІКА ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ З ТОЧКИ ЗОРУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Тести

2.1. До ознак першого етапу розвитку економічної безпеки українського бізнесу відноситься:

- а) поява підприємств, що надавали послуги в сфері технічного захисту інформації, криптографії, інформаційного забезпечення та супроводу бізнесу;
- б) особлива жорстокість загроз у підприємницькому середовищі;
- в) інтеграція інформаційних технологій захисту бізнесу в економічні процеси підприємницької діяльності;
- г) правильні відповіді а) та б).

2.2. До ознак другого етапу розвитку економічної безпеки українського бізнесу відноситься:

- а) поява підприємств, що надавали послуги в сфері технічного захисту інформації, криптографії, інформаційного забезпечення та супроводу бізнесу;
- б) активне використання положень існуючих правових актів та поява нових нормативних документів, якими здійснюється регулювання взаємовідносин у сфері захисту інформації;
- в) інтеграція інформаційних технологій захисту бізнесу в економічні процеси підприємницької діяльності;
- г) правильні відповіді а) та б).

2.3. До ознак третього етапу розвитку економічної безпеки українського бізнесу відноситься:

- а) поява підприємств, що надавали послуги в сфері технічного захисту інформації, криптографії, інформаційного забезпечення та супроводу бізнесу;
- б) активне використання положень існуючих правових актів та поява нових нормативних документів, якими здійснюється регулювання взаємовідносин у сфері захисту інформації;
- в) інтеграція інформаційних технологій захисту бізнесу в економічні процеси підприємницької діяльності;
- г) правильні відповіді б) та в).

2.4. До ознак третього етапу розвитку економічної безпеки українського бізнесу відноситься:

- а) активне проведення наукових досліджень в сфері безпеки окремих видів бізнесу;

б) використання положень існуючих правових актів та поява нових нормативних документів, якими здійснюється регулювання взаємовідносин у сфері захисту інформації;

в) інтеграція інформаційних технологій захисту бізнесу в економічні процеси підприємницької діяльності;

г) правильні відповіді б) та в).

2.5. Найбільш стійким до різного роду підприємницьких катаклізмів в Україні виявився:

а) малий бізнес;

б) великий бізнес;

в) середній бізнес;

г) правильні відповіді а) та в).

2.6. Найбільш динамічним в питаннях забезпечення своєї безпеки в Україні виявився:

а) малий бізнес;

б) великий бізнес;

в) середній бізнес;

г) правильні відповіді а) та в).

2.7. Найменші можливості для впливу на стан економічної безпеки в Україні має:

а) малий бізнес;

б) великий бізнес;

в) середній бізнес;

г) правильні відповіді а) та в).

2.8. Найважливішою особливістю внутрішньополітичних умов формування економічної безпеки підприємств в Україні є:

а) кланове лобіювання інтересів;

б) протистояння лівих та правих сил;

в) несформованість політичної еліти;

г) перманентна боротьба за владу.

2.9. Однією із специфічних ознак економічних умов формування економічної безпеки підприємств в Україні є:

а) ефективне реформування планової економіки;

б) зростання рівня злочинності;

в) корумпованість значної частини політичної еліти;

г) наявність дисбалансу між великим, середнім та дрібним бізнесом.

2.10. Однією із специфічних ознак соціальних умов формування економічної безпеки підприємств в Україні є:

- а) погіршення моральних якостей українських громадян;
- б) корумпованість значної частини політичної еліти;
- в) наявність дисбалансу між великим, середнім та дрібним бізнесом;
- г) значне розшарування громадян у доходах;
- д) правильні відповіді а) та г).

2.11. До правових умов формування економічної безпеки підприємств в Україні відноситься:

- а) погіршення моральних якостей українських громадян;
- б) наявність правових актів, що регулюють діяльність із забезпечення безпеки бізнесу, визначають статус працівників недержавної системи безпеки, їх прав, обов'язків, відповідальності;
- в) наявність дисбалансу між великим, середнім та дрібним бізнесом;
- г) правильна відповідь відсутня.

2.12. В умовах ринку державний вплив, спрямований на забезпечення економічної безпеки конкретного підприємства, можливий:

- а) для підприємств всіх форм власності;
- б) для публічних акціонерних товариств;
- в) тільки для підприємств державної форми власності;
- г) правильна відповідь відсутня.

2.13. Найбільший економічний і соціальний ефект досягається при використанні державних стабілізаційних та стимулюючих заходів відносно: , поширювані на всю галузь. У такий спосіб досягається.:

- а) окремого суб'єкта господарювання;
- б) конкретної галузі;
- в) національної економіки загалом;
- г) правильні відповіді а) та б).

2.14. Характерним для економічної системи, яка сформувалась внаслідок переходу від командно-адміністративної системи господарювання до ринкової економіки, є:

- а) відокремлення інтересів бізнесу та влади;
- б) надмірна монополізація окремих товарних ринків та доступу до господарських ресурсів і сфер діяльності;
- в) існування проявів криміналізації і тінізації підприємницької діяльності та суспільства;
- г) правильні відповіді б) та в).

2.15. До методів прямого впливу держави на економічну безпеку підприємств відноситься:

- а) штрафи;
- б) амортизаційна політика;
- в) ліцензування;

г) правильні відповіді а) та в).

2.16. До методів прямого впливу держави на економічну безпеку підприємств відноситься:

- а) штрафи;
- б) амортизаційна політика;
- в) ліцензування;
- г) правильні відповіді а) та в).

2.17. До можливих результатів введення державою обмеження імпорту товарів з метою захисту інтересів вітчизняного товаровиробника належить:

- а) збільшення ємності ринку;
- б) підвищення організаційно-технічного рівня виробництва та конкурентоспроможності продукції;
- в) збільшення кількості джерел інвестиційних ресурсів;
- г) збільшення кількості інвестиційних проектів, що реалізуються.

2.18. До національного рівня нормативно-правової бази захисту підприємства відноситься :

- а) службові інструкції працівникам підприємств;
- б) нормативні акти місцевих органів влади;
- в) статут підприємства;
- г) правильна відповідь відсутня.

2.19. До локального рівня нормативно-правової бази захисту підприємства відноситься :

- а) службові інструкції працівникам підприємств;
- б) нормативні акти місцевих органів влади;
- в) укази Президента України;
- г) правильна відповідь відсутня.

2.20. Рівність усіх суб'єктів права власності перед законом і забезпечення захисту прав суб'єктів права власності і господарювання гарантовані:

- а) Господарським кодексом України;
- б) Конституцією України;
- в) Законом України “Про власність”;
- г) усі відповіді вірні.

Практичні завдання

Завдання 2.1. Обговоріть у невеликих групах (2-3 особи) нижченаведені проблемні ситуації. Надайте аргументовані відповіді та коментарі, супроводжуючи їх фактами та реальними прикладами з історії економіки.

1. Іноземні інвестиції концентруються в основному в проектах харчової промисловості, торгівлі, сфери послуг, котрі швидко окупаються, а впромисловому виробництві їх частка порівняно мала. Прокоментуйте, чому це відбувається? І який вплив це здійснює на економічну безпеку підприємства??

2. У сучасному світі зростання економічних злочинів на підприємствах багато в чому зумовлено невирішеними глобальними питаннями (зубожіння, демографічний дисбаланс між розвиненими й нерозвиненими країнами). Поясніть, у чому зв'язок між вказаними соціальними явищами?

3. Давно відомо, що високий прибуток можуть дати повністю роботизовані заводи. Вони набагато дорожче, але саме тут можна заробити гроші. Багато відомих промислових підприємств використовують роботів, ліквідуючи тим самим робочі місця. Таким чином, комп'ютеризація збільшує безробіття. Як ви думаєте, комп'ютеризація зачіпає права людини у виробничій сфері чи ні?

4. “Систему вільного підприємництва можна порівняти з гігантським комп'ютером, здатним вирішувати свої власні проблеми автоматично. Але кожен, хто мав справу з великими комп'ютерами, знає, що іноді вони дають збій і не можуть діяти без нагляду” (В. Леонт'єв). Використовуючи свої знання, охарактеризуйте економічні проблеми, які економічна система здатна вирішувати самостійно, і економічні проблеми, які вимагають втручання держави.

5. Економіст Ю. Ларін в своїй роботі “Приватний капітал в СРСР” 12 налічує видів нелегальної діяльності в період НЕПу:

- агенти і співучасники приватного капіталу в державному апараті;
- псевдодержавна форма діяльності приватного капіталу;
- злісна контрагентура;
- неліквідні форми;
- хижачья оренда;
- нелегальна перекуповування;
- контрабанда;
- державний грошовий кредит;
- державні позики;
- валютні операції;
- ухилення від податків;
- псевдокооперативи.

Як ви думаєте, чи використовуються такі види діяльності в сучасних умовах господарювання в Україні? Обґрунтуйте та наведіть приклади.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Тести

3.1. Встановлення рівня економічної безпеки в результаті порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами, що виступають пороговими значеннями цих показників і відповідають певному рівню безпеки відбувається в рамках:

- а) індикаторного підходу;
- б) ресурсно-функціонального підходу;
- в) програмно-цільового підходу;
- г) підходу на основі теорії економічних ризиків.

3.2. Методи оптимізації використовуються:

- а) в основному для оцінки інтегрального показника надійності підприємства та рівня підприємницького ризику;
- б) для проведення багатоваріантного ситуаційного аналізу економічної безпеки підприємства з метою обґрунтування оптимального співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для досягнення належної життєздатності та фінансової стійкості підприємства;
- в) для обґрунтування найбільш прийняттого співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для максимізації прибутку, обсягів господарської діяльності, мінімізації витрат тощо;
- г) для встановлення характеристики динаміки розвитку показників економічної безпеки, виявлення закономірностей минулих тенденцій та оцінювання можливостей їх проектування на майбутнє.

3.3. Визначення рівня економічної безпеки за допомогою оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства відбувається в рамках:

- а) індикаторного підходу;
- б) ресурсно-функціонального підходу;
- в) програмно-цільового підходу;
- г) підходу на основі теорії економічних ризиків.

3.4. Методи аналізу та обробки сценаріїв використовуються:

- а) в основному для оцінки інтегрального показника надійності підприємства та рівня підприємницького ризику;
- б) для проведення багатоваріантного ситуаційного аналізу економічної безпеки підприємства з метою обґрунтування оптимального співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для досягнення належної життєздатності та фінансової стійкості підприємства;

в) для обґрунтування найбільш прийняттого співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для максимізації прибутку, обсягів господарської діяльності, мінімізації витрат тощо;

г) для встановлення характеристики динаміки розвитку показників економічної безпеки, виявлення закономірностей минулих тенденцій та оцінювання можливостей їх проектування на майбутнє.

3.5. Експертні методи використовуються:

а) в основному для оцінки інтегрального показника надійності підприємства та рівня підприємницького ризику;

б) для проведення багатоваріантного ситуаційного аналізу економічної безпеки підприємства з метою обґрунтування оптимального співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для досягнення належної життєздатності та фінансової стійкості підприємства;

в) для обґрунтування найбільш прийняттого співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для максимізації прибутку, обсягів господарської діяльності, мінімізації витрат тощо;

г) для встановлення характеристики динаміки розвитку показників економічної безпеки, виявлення закономірностей минулих тенденцій та оцінювання можливостей їх проектування на майбутнє.

3.6. Методи багатовимірного статистичного аналізу використовуються:

а) в основному для оцінки інтегрального показника надійності підприємства та рівня підприємницького ризику;

б) для проведення багатоваріантного ситуаційного аналізу економічної безпеки підприємства з метою обґрунтування оптимального співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для досягнення належної життєздатності та фінансової стійкості підприємства;

в) для обґрунтування найбільш прийняттого співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для максимізації прибутку, обсягів господарської діяльності, мінімізації витрат тощо;

г) для встановлення характеристики динаміки розвитку показників економічної безпеки, виявлення закономірностей минулих тенденцій та оцінювання можливостей їх проектування на майбутнє.

3.7. Методи теорії штучних нейронних мереж використовуються:

а) для встановлення характеристики динаміки розвитку показників економічної безпеки, виявлення закономірностей минулих тенденцій та оцінювання можливостей їх проектування на майбутнє;

б) для проведення багатоваріантного ситуаційного аналізу економічної безпеки підприємства з метою обґрунтування оптимального співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для досягнення належної життєздатності та фінансової стійкості підприємства;

в) для обґрунтування найбільш прийняттого співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для максимізації прибутку, обсягів господарської діяльності, мінімізації витрат тощо;

г) правильна відповідь відсутня.

3.8. Кореляційний, регресійний, коінтеграційний, компонентний, факторний, кластерний, частотний, гармонійний, спектральний та крос-спектральний аналіз є частковими випадками методу:

а) аналізу та обробки сценаріїв;

б) теорії штучних нейронних мереж;

в) багатовимірного статистичного аналізу;

г) оптимізації.

3.9. Теоретико-ігрові методи використовуються:

а) для аналізу багатосторонніх конфліктних ситуацій із урахуванням їх взаємовпливу;

б) для проведення багатоваріантного ситуаційного аналізу економічної безпеки підприємства з метою обґрунтування оптимального співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для досягнення належної життєздатності та фінансової стійкості підприємства;

в) для обґрунтування найбільш прийняттого співвідношення ресурсного забезпечення та потенціалу для максимізації прибутку, обсягів господарської діяльності, мінімізації витрат тощо;

г) для встановлення характеристики динаміки розвитку показників економічної безпеки, виявлення закономірностей минулих тенденцій та оцінювання можливостей їх проектування на майбутнє.

3.10. Цілеспрямоване оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, подальших напрямів та перспектив розвитку для ухвалення ефективних управлінських рішень, спрямованих на розвиток підприємства носить назву:

а) диверсифікації;

б) діагностики;

в) прогнозування;

г) планування.

3.11. На підготовчому етапі діагностики економічної безпеки підприємства відбувається:

а) систематизація проблем;

б) визначення об'єкта, суб'єктів і завдань оцінки економічної безпеки;

в) визначення джерел інформації;

г) правильні відповіді б) і в).

3.12. На етапі планування та збору інформації діагностики економічної безпеки підприємства відбувається:

- а) систематизація проблем;
- б) визначення об'єкта, суб'єктів і завдань оцінки економічної безпеки;
- в) визначення виконавців;
- г) правильні відповіді б) і в).

3.13. На аналітичному етапі діагностики економічної безпеки підприємства відбувається:

- а) систематизація проблем;
- б) визначення об'єкта, суб'єктів і завдань оцінки економічної безпеки;
- в) визначення джерел інформації;
- г) оцінювання рівнів функціональних підсистем економічної безпеки підприємства.

3.14. На етапі отримання узагальнюючого показника діагностики економічної безпеки підприємства відбувається:

- а) систематизація проблем;
- б) оцінювання рівня економічної безпеки підприємства;
- в) визначення джерел інформації;
- г) оцінювання рівнів функціональних підсистем економічної безпеки підприємства.

3.15. На етапі прогнозування рівня економічної безпеки підприємства відбувається:

- а) систематизація проблем;
- б) оцінювання рівня економічної безпеки підприємства;
- в) збір інформації про результати діяльності підприємства;
- г) оцінювання рівнів функціональних підсистем економічної безпеки підприємства;
- д) правильна відповідь відсутня.

3.16. На етапі надання рекомендацій діагностики економічної безпеки підприємства відбувається:

- а) систематизація проблем;
- б) оцінювання рівня економічної безпеки підприємства;
- в) збір інформації про результати діяльності підприємства;
- г) оцінювання рівнів функціональних підсистем економічної безпеки підприємства;
- д) правильна відповідь відсутня.

3.17. До основних вимог до показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства відносяться:

- а) простота в обчисленні й розумінні;
- б) суттєвість і значимість;
- в) доступність інформаційних джерел;
- г) адекватність відображення економічної діяльності підприємства;

д) всі відповіді вірні.

3.18. До індикаторів виробництва економічної безпеки підприємства відноситься:

- а) рівень рентабельності виробництва;
- б) рівень оплати праці щодо середнього показника по промисловості або економіці в цілому;
- в) реальний рівень завантаження виробничих потужностей;
- г) правильна відповідь відсутня.

3.19. До індикаторів виробництва економічної безпеки підприємства відноситься:

- а) рівень рентабельності виробництва;
- б) рівень оплати праці щодо середнього показника по промисловості або економіці в цілому;
- в) обсяг “портфеля” замовлень (загальний обсяг передбачуваних продажів);
- г) правильна відповідь відсутня.

3.20. До фінансових індикаторів економічної безпеки підприємства відноситься:

- а) вікова структура і технічний ресурс парку машин та обладнання;
- б) рівень оплати праці щодо середнього показника по промисловості або економіці в цілому;
- в) реальний рівень завантаження виробничих потужностей;
- г) обсяг “портфеля” замовлень (загальний обсяг передбачуваних продажів).

3.21. До соціальних індикаторів економічної безпеки підприємства відноситься:

- а) вікова структура і технічний ресурс парку машин та обладнання;
- б) рівень оплати праці щодо середнього показника по промисловості або економіці в цілому;
- в) реальний рівень завантаження виробничих потужностей;
- г) обсяг “портфеля” замовлень (загальний обсяг передбачуваних продажів).

3.22. Стан досліджуваного підприємства можна характеризувати як критичний, якщо:

- а) індикатори економічної безпеки знаходяться у межах граничних значень, а рівень використання наявного потенціалу близький до технічно обґрунтованих нормативів завантаження устаткування і площ;
- б) переступається бар'єрне значення хоча б одного з індикаторів економічної безпеки, а інші наблизилися до деякої межі своїх бар'єрних значень і при цьому не були втрачені технічні і технологічні можливості поліпшення умов і результатів виробництва шляхом прийняття до загроз, що виникають на підприємстві, заходів попереджувального характеру;

в) переступаються бар'єрні значення більшості основних (на думку експертів) індикаторів економічної безпеки і з'являються ознаки необоротності спаду виробництва і часткової втрати потенціалу унаслідок вичерпання технічного ресурсу обладнання і площ, скорочення персоналу;

г) порушуються всі (або майже всі) бар'єри, що відокремлюють нормальний і кризовий стан розвитку виробництва, а часткова втрата потенціалу стає неминучою і невідворотною.

3.23. Стан досліджуваного підприємства можна характеризувати як нормальний, якщо,:

а) індикатори економічної безпеки знаходяться у межах граничних значень, а рівень використання наявного потенціалу близький до технічно обґрунтованих нормативів завантаження устаткування і площ;

б) переступається бар'єрне значення хоча б одного з індикаторів економічної безпеки, а інші наблизилися до деякої межі своїх бар'єрних значень і при цьому не були втрачені технічні і технологічні можливості поліпшення умов і результатів виробництва шляхом прийняття до загроз, що виникають на підприємстві, заходів попереджувального характеру;

в) переступаються бар'єрні значення більшості основних (на думку експертів) індикаторів економічної безпеки і з'являються ознаки необоротності спаду виробництва і часткової втрати потенціалу унаслідок вичерпання технічного ресурсу обладнання і площ, скорочення персоналу;

г) порушуються всі (або майже всі) бар'єри, що відокремлюють нормальний і кризовий стан розвитку виробництва, а часткова втрата потенціалу стає неминучою і невідворотною.

3.24. Стан досліджуваного підприємства можна характеризувати як кризовий, якщо,:

а) індикатори економічної безпеки знаходяться у межах граничних значень, а рівень використання наявного потенціалу близький до технічно обґрунтованих нормативів завантаження устаткування і площ;

б) переступається бар'єрне значення хоча б одного з індикаторів економічної безпеки, а інші наблизилися до деякої межі своїх бар'єрних значень і при цьому не були втрачені технічні і технологічні можливості поліпшення умов і результатів виробництва шляхом прийняття до загроз, що виникають на підприємстві, заходів попереджувального характеру;

в) переступаються бар'єрні значення більшості основних (на думку експертів) індикаторів економічної безпеки і з'являються ознаки необоротності спаду виробництва і часткової втрати потенціалу унаслідок вичерпання технічного ресурсу обладнання і площ, скорочення персоналу;

г) порушуються всі (або майже всі) бар'єри, що відокремлюють нормальний і кризовий стан розвитку виробництва, а часткова втрата потенціалу стає неминучою і невідворотною

3.25. Стан досліджуваного підприємства можна характеризувати як передкризовий, якщо,:

а) індикатори економічної безпеки знаходяться у межах граничних значень, а рівень використання наявного потенціалу близький до технічно обґрунтованих нормативів завантаження устаткування і площ;

б) переступається бар'єрне значення хоча б одного з індикаторів економічної безпеки, а інші наблизилися до деякої межі своїх бар'єрних значень і при цьому не були втрачені технічні і технологічні можливості поліпшення умов і результатів виробництва шляхом прийняття до загроз, що виникають на підприємстві, заходів попереджувального характеру;

в) переступаються бар'єрні значення більшості основних (на думку експертів) індикаторів економічної безпеки і з'являються ознаки необоротності спаду виробництва і часткової втрати потенціалу унаслідок вичерпання технічного ресурсу обладнання і площ, скорочення персоналу;

г) порушуються всі (або майже всі) бар'єри, що відокремлюють нормальний і кризовий стан розвитку виробництва, а часткова втрата потенціалу стає неминучою і невідвратною.

Практичні завдання

Завдання 3.1. Знайдіть відповідність між показниками оцінки економічної безпеки підприємства та підсистемами, до яких вони відносяться:

- 1) кадрова та інтелектуальна а) частота розкрадання майна, порушень трудової дисципліни та рівень втрат від цих дій;
- 2) організаційно-управлінська б) відновлення земель, порушених у результаті діяльності підприємства компанії;
- 3) техніко-технологічна; в) частка виграних судових й арбітражних справ у загальній кількості юридичних справ, що розглядалися;
- 4) фінансова; г) кількість позитивних відгуків (публікацій) у ЗМІ;
- 5) екологічна; д) час реакції фахівців з управління персоналом на зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі;
- 6) політико-правова; е) рентабельність ЕВІДТА;
- 7) силова ж) кількість навчань в розрахунку на одного працівника на рік
- 8) інформаційна з) частка продукції, що випускається підприємством, яка захищена патентами

Завдання 3.2. Відповідно до наведених у табл. 3.1 даних визначте рівень економічної безпеки кожного з підприємств, що аналізується. Відобразіть функціональні профілі економічної безпеки підприємств графічно. За результатами розрахунків кожному підприємству надайте рекомендації щодо підвищення рівня його економічної безпеки.

Таблиця 3.1 – Вихідні дані для діагностики економічної безпеки підприємства

Внутрішні складові економічної безпеки підприємства	Експертна оцінка					Ранг (вагомість складової)	Оцінка складової економічної безпеки з урахуванням вагомості				
	Підприємство 1	Підприємство 2	Підприємство 3	Підприємство 4	Підприємство 5		Підприємство 1	Підприємство 2	Підприємство 3	Підприємство 4	Підприємство 5
1. Фінансова	3,8	4,0	4,1	4,6	3,1	0,25					
2. Кадрова	3,4	3,9	4,3	3,8	3,1	0,2					
3. Технологічна	3,7	3,8	4,8	3,9	3,2	0,1					
4. Правова	3,6	4,9	3,4	3,7	3,8	0,1					
5. Інформаційна	4,0	3,3	4,2	3,4	4,5	0,2					
6. Екологічна	3,9	3,2	4,0	3,3	4,	0,05					
7. Силова	4,0	3,5	4,0	3,2	3,0	0,1					
Сумарна оцінка						1,0					
Інтегральний показник економічної безпеки											

Завдання 3.2. На основі контент-аналізу річних фінансових та соціальних звітів компанії, даних мережі Інтернет (сайтів компанії, новинних ресурсів) сформулюйте перелік індикаторів, придатних для діагностики рівня економічної безпеки реально функціонуючого підприємства завласним вибором, наприклад:

- ПАТ “АрселорМіттал Кривий Ріг”;
- Метінвест;
- Корпорація “Оболонь”.

Визначте рівень економічної безпеки досліджуваного об’єкта та обґрунтуйте стратегію розвитку підприємства на наступні кілька років з метою забезпечення його сталого розвитку в умовах дії загроз і небезпек.

Рекомендації до виконання практичного завдання. Оскільки показники відрізняються як за економічним змістом, так і за одиницями виміру для приведення у співставний вигляд доцільно перевести їх у бали. Для цього необхідно порівняти обрані показники із базовими. В якості останніх можуть виступати середньогалузеві показники, показники аналогічного конкурента, показники за минулий проміжок часу. В даному випадку за базові показники рекомендується прийняти показники минулого року.

Таблиця 3.2 – Індикатори економічної безпеки підприємства _____

Показники	Базовий період	Поточний період	Темп зростання, %	Бали
Фінансова безпека				
Середній бал оцінювання фінансової складової ЕБП	X	X	X	
Техніко-технологічна безпека				
...				
Організаційно-управлінська безпека				
...				
Кадрова та інтелектуальна безпека				
...				
Екологічна безпека				
...				
Політико-правова безпека				
Інформаційна безпека				
...				
Силова безпека				

Для переведення показників у відносні величини (бали) слід використати таку шкалу негативної динаміки змін обраних показників.

1 бал – негативна зміна показника відбувається в межах від 0 до 0,5 % дойого попереднього стану;

2 бали – від 0,5 до 1 %;

3 бали – від 1 до 5 %;

4 бали – від 5 до 10 %;

5 балів – від 10 до 20 %;

6 балів – від 20 до 40 %;

7 балів – від 40 до 60 %;

8 балів – від 60 до 80 %;

9 балів – від 80 і більше %

Рівень економічної небезпеки підприємства поділяється на 4 ступеня (I ступінь – 1-2 бали; II ступінь – 3-4 бали; III ступінь – 5-7 балів; IV ступінь – 8-9 балів).

Для визначення рівня економічної безпеки підприємства (ЕБП) пропонується використати наступну параметричну модель:

$$ЕБП = 0,25\Phi + 0,12ГТ + 0,09ОУ + 0,12КІ + 0,11Е + 0,1ПП + 0,1І + 0,1С$$

де Φ – середній бал оцінювання фінансової складової економічної безпеки підприємства;

ОУ – середній бал оцінювання організаційно-управлінської складової

економічної безпеки підприємства;

ТТ – середній бал оцінювання техніко-технологічної складової економічної безпеки підприємства;

КІ – середній бал оцінювання інтелектуальної і кадрової складових економічної безпеки підприємства;

Е – середній бал оцінювання екологічної складової економічної безпеки підприємства;

ПП – середній бал оцінювання політико-правової складової економічної безпеки підприємства;

І – середній бал оцінювання інформаційної складової економічної безпеки підприємства;

С – середній бал оцінювання інформаційної складової економічної безпеки підприємства;

З використанням даної моделі можна визначати п'ять рівнів економічної безпеки підприємства:

– максимальний ($ЕБП \leq 1$) – абсолютна економічна безпека суб'єкта господарювання;

– високий ($1 < ЕБП \leq 3$) – стабільно висока економічна безпека суб'єкта господарювання;

– середній ($3 < ЕБП \leq 5$) – достатня економічна безпека суб'єкта господарювання;

– мінімальний ($5 < ЕБП \leq 7$) – недостатня економічна безпека суб'єкта господарювання;

– критичний ($7 < ЕБП \leq 9$) – небезпека.

Основні результати дослідження оформіть у вигляді презентації у PowerPoint.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4 ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК СИСТЕМА

Тести

4.1. Системний підхід до аналізу економічної безпеки підприємства передбачає:

- а) дослідження якомога більшої кількості зв'язків між елементами системи та об'єктами зовнішнього середовища;
- б) визначення одного варіанту поведінки системи;
- в) визначення ланцюгів прямих і зворотних зв'язків у соціально-економічних системах;
- г) правильні відповіді а) та в).

4.2. Сукупність невід'ємних елементів економічної безпеки підприємства та взаємозв'язків між ними, створення якої має на меті постійне гарантування її належного рівня – це:

- а) служба економічної безпеки підприємства;
- б) механізм економічної безпеки підприємства;
- в) система економічної безпеки підприємства;
- г) об'єкти економічної безпеки підприємства.

4.3. Осіб, підрозділи, служби, органи, установи, міністерства та відомства, які безпосередньо забезпечують економічну безпеку підприємства відносять до:

- а) служби економічної безпеки підприємства;
- б) суб'єктів економічної безпеки підприємства;
- в) механізму економічної безпеки підприємства;
- г) об'єктів економічної безпеки підприємства.

4.4. До зовнішніх суб'єктів економічної безпеки підприємства відносяться:

- а) сукупність недержавних охоронних агентств, аналітичних центрів та інформаційних служб, що надають послуги з охорони об'єктів, захисту даних та збору інформації;
- б) планово-економічний, фінансовий та юридичний відділи, служба внутрішнього аудиту, відділ кадрів;
- в) правоохоронні органи, які ведуть боротьбу зі злочинністю;
- г) правильні відповіді а) та в).

4.5. До зовнішніх суб'єктів економічної безпеки підприємства відносяться:

- а) сукупність недержавних охоронних агентств, аналітичних центрів та інформаційних служб, що надають послуги з охорони об'єктів, захисту даних та збору інформації;

- б) планово-економічний, фінансовий та юридичний відділи, служба внутрішнього аудиту, відділ кадрів;
- в) правоохоронні органи, які ведуть боротьбу зі злочинністю;
- г) правильні відповіді а) та в).

4.6. Комплекс заходів, які мають економічну та правову природу і спрямовані на досягнення та підтримку безпечного стану життєздатності підприємства, що здійснюються відповідно до стратегічного плану його розвитку – це:

- а) політика забезпечення економічної безпеки підприємства;
- б) механізм економічної безпеки підприємства;
- в) система економічної безпеки підприємства;
- г) методи економічної безпеки підприємства.

4.7. Все те, на що спрямовані зусилля щодо забезпечення економічної безпеки (інформація, персонал, сукупність майнових і немайнових прав та економічних інтересів підприємства), трансформація стану яких призводить до зміни рівня його фінансово-економічної безпеки – це:

- а) суб'єкти економічної безпеки підприємства;
- б) об'єкти економічної безпеки підприємства;
- в) механізм економічної безпеки підприємства;
- г) методи економічної безпеки підприємства.

4.8. Головна мета політики забезпечення економічної безпеки підприємства – це:

- а) ефективне використання економічних ресурсів;
- б) запобігання руйнівному впливу зовнішнього середовища;
- в) забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності безпека персоналу;
- г) гарантування його стабільності та максимальної ефективності життєздатності протягом усього життєвого циклу.

4.9. Керівне правило, вихідне положення, якого необхідно дотримуватися в процесі підтримання економічної безпеки в належному стані – це:

- а) політика забезпечення економічної безпеки підприємства;
- б) критерій економічної безпеки підприємства;
- в) принцип економічної безпеки підприємства;
- г) метод економічної безпеки підприємства.

4.10. До завдань забезпечення економічної безпеки підприємства відноситься:

- а) забезпечення ефективного використання економічних ресурсів;
- б) безумовне задоволення як загальних потреб підприємства, так і потреб його робітників;

- в) постійне очікування загроз;
- г) гарантування його стабільності та максимальної ефективності життєздатності протягом усього життєвого циклу.

4.11. До принципів забезпечення економічної безпеки підприємства відноситься:

- а) забезпечення ефективного використання економічних ресурсів;
- б) безумовне задоволення як загальних потреб підприємства, так і його робітників;
- в) постійне очікування загроз;
- г) правильні відповіді б) і в).

4.12. Функція планування у системі економічної безпеки підприємства передбачає:

- а) застосування різноманітних економічних та неекономічних інструментів і технологій з метою цілеспрямованого впливу на об'єкт.;
- б) підвищення особистої зацікавленості співробітника в якості виконуваних їм обов'язків у системі економічної безпеки;
- в) розроблення стратегічного плану забезпечення економічної безпеки підприємства;
- г) налагодження зворотного зв'язку між наміченими на підприємстві цілями і ступенем їх реалізації.

4.13. Функція організації та регулювання у системі економічної безпеки підприємства передбачає:

- а) застосування різноманітних економічних та неекономічних інструментів і технологій з метою цілеспрямованого впливу на об'єкт.;
- б) підвищення особистої зацікавленості співробітника в якості виконуваних їм обов'язків у системі економічної безпеки;
- в) розроблення стратегічного плану забезпечення економічної безпеки підприємства;
- г) налагодження зворотного зв'язку між наміченими на підприємстві цілями і ступенем їх реалізації.

4.14. Функція мотивації у системі економічної безпеки підприємства передбачає:

- а) застосування різноманітних економічних та неекономічних інструментів і технологій з метою цілеспрямованого впливу на об'єкт.;
- б) підвищення особистої зацікавленості співробітника в якості виконуваних їм обов'язків у системі економічної безпеки;
- в) розроблення стратегічного плану забезпечення економічної безпеки підприємства;
- г) налагодження зворотного зв'язку між наміченими на підприємстві цілями і ступенем їх реалізації.

4.15. Функція контролю у системі економічної безпеки підприємства передбачає:

- а) застосування різноманітних економічних та неекономічних інструментів і технологій з метою цілеспрямованого впливу на об'єкт.;
- б) підвищення особистої зацікавленості співробітника в якості виконуваних їм обов'язків у системі економічної безпеки;
- в) розроблення стратегічного плану забезпечення економічної безпеки підприємства;
- г) налагодження зворотного зв'язку між наміченими на підприємстві цілями і ступенем їх реалізації.

4.16. До методів забезпечення економічної безпеки підприємства відноситься:

- а) аналітична обробка інформації про досвід щодо забезпечення економічної безпеки інших підприємств і аналіз конкурентних переваг;
- б) постійний моніторинг і аналіз умов, чинників, загроз та індикаторів економічної безпеки;
- в) постійне очікування загроз;
- г) правильні відповіді а) і б).

4.17. SWOT-аналіз – це:

- а) аналіз внутрішнього середовища організації, включаючи її сильні та слабкі сторони, а також можливостей і загроз зовнішнього середовища організації;
- б) постійний моніторинг і аналіз умов, чинників, загроз та індикаторів економічної безпеки;
- в) маркетинговий інструмент, призначений для виявлення політичних, економічних, соціальних і технологічних аспектів зовнішнього середовища, які можуть вплинути на стратегію компанії;
- г) це перманентний, безперервний процес порівняння товарів (робіт, послуг), виробничих процесів, методів та інших параметрів досліджуваного підприємства (структурного підрозділу) з аналогічними об'єктами інших підприємств чи структурних підрозділів.

4.18. PEST-аналіз – це:

- а) аналіз внутрішнього середовища організації, включаючи її сильні та слабкі сторони, а також можливостей і загроз зовнішнього середовища організації;
- б) постійний моніторинг і аналіз умов, чинників, загроз та індикаторів економічної безпеки;
- в) маркетинговий інструмент, призначений для виявлення політичних, економічних, соціальних і технологічних аспектів зовнішнього середовища, які можуть вплинути на стратегію компанії;

г) це перманентний, безперервний процес порівняння товарів (робіт, послуг), виробничих процесів, методів та інших параметрів досліджуваного підприємства (структурного підрозділу) з аналогічними об'єктами інших підприємств чи структурних підрозділів.

4.19. Бенчмаркінг – це:

а) аналіз внутрішнього середовища організації, включаючи її сильні та слабкі сторони, а також можливостей і загроз зовнішнього середовища організації;

б) постійний моніторинг і аналіз умов, чинників, загроз та індикаторів економічної безпеки;

в) маркетинговий інструмент, призначений для виявлення політичних, економічних, соціальних і технологічних аспектів зовнішнього середовища, які можуть вплинути на стратегію компанії;

г) це перманентний, безперервний процес порівняння товарів (робіт, послуг), виробничих процесів, методів та інших параметрів досліджуваного підприємства (структурного підрозділу) з аналогічними об'єктами інших підприємств чи структурних підрозділів.

4.20. Документ, в якому відображені головні положення щодо формування та організації управління економічною безпекою підприємства, носить назву:

а) концепція економічної безпеки;

б) стратегія економічної безпеки;

в) положення про службу економічної безпеки;

г) статут підприємства.

4.21. У загальних положеннях концепції економічної безпеки підприємства наводиться:

а) характеристика ринку, перелік потенційних та реальних загроз економічній безпеці підприємства; джерела цих загроз та можливі їхні негативні наслідки для економічної діяльності підприємства;

б) короткий опис механізмів управління економічною безпекою підприємства, методів та заходів забезпечення нейтралізації, ліквідації чи мінімізації загроз його економічним інтересам;

в) визначення усіх понять та термінів, які й будуть далі використовуватися у концепції;

г) перелік суб'єктів та об'єктів управління економічною безпекою.

4.22. У розділі “Основи формування та організації управління економічною безпекою” концепції економічної безпеки підприємства наводиться:

а) характеристика ринку, перелік потенційних та реальних загроз економічній безпеці підприємства; джерела цих загроз та можливі їхні негативні наслідки для економічної діяльності підприємства;

б) короткий опис механізмів управління економічною безпекою підприємства, методів та заходів забезпечення нейтралізації, ліквідації чи мінімізації загроз його економічним інтересам;

в) визначення усіх понять та термінів, які й будуть далі використовуватися у концепції;

г) перелік суб'єктів та об'єктів управління економічною безпекою.

4.23. У розділі “Механізми управління економічною безпекою підприємства” концепції економічної безпеки підприємства наводиться:

а) характеристика ринку, перелік потенційних та реальних загроз економічній безпеці підприємства; джерела цих загроз та можливі їхні негативні наслідки для економічної діяльності підприємства;

б) короткий опис механізмів управління економічною безпекою підприємства, методів та заходів забезпечення нейтралізації, ліквідації чи мінімізації загроз його економічним інтересам;

в) визначення усіх понять та термінів, які й будуть далі використовуватися у концепції;

г) перелік суб'єктів та об'єктів управління економічною безпекою.

4.24. У розділі “Загрози економічній безпеці підприємства” концепції економічної безпеки підприємства наводиться:

а) характеристика ринку, перелік потенційних та реальних загроз економічній безпеці підприємства; джерела цих загроз та можливі їхні негативні наслідки для економічної діяльності підприємства;

б) короткий опис механізмів управління економічною безпекою підприємства, методів та заходів забезпечення нейтралізації, ліквідації чи мінімізації загроз його економічним інтересам;

в) визначення усіх понять та термінів, які й будуть далі використовуватися у концепції;

г) перелік суб'єктів та об'єктів управління економічною безпекою.

4.25. Довготривалі, найбільш принципові і важливі установки, плани, наміри керівників (власників) підприємства, спрямовані на створення та постійний розвиток системи економічної безпеки, здатної адекватно протидіяти всім внутрішнім та зовнішнім небезпекам і загрозам його стабільної роботи та розвитку в даний час, а також у найближчій та віддаленій перспективах – це:

а) концепція економічної безпеки;

б) стратегія економічної безпеки;

в) положення про службу економічної безпеки;

г) правильна відповідь відсутня.

4.26. У випадку обмежених фінансових можливостей та низького стану безпеки суб'єкту господарювання доцільно обрати стратегію:

- а) “делегування функцій”;
- б) “часткового врахування”;
- в) “сегментованого забезпечення”;
- г) “комплексного гарантування”.

4.27. У випадку, якщо стан економічної безпеки та фінансові можливості суб'єкта господарювання середні доцільно обрати стратегію:

- а) “делегування функцій”;
- б) “часткового врахування”;
- в) “сегментованого забезпечення”;
- г) “раптового реагування”.

4.28. За прийняттого стану фінансово-економічної безпеки підприємству з великими фінансовими можливостями пропонується використовувати стратегію:

- а) “делегування функцій”;
- б) “часткового врахування”;
- в) “системного планового забезпечення”;
- г) “раптового реагування”.

4.29. У випадку середніх фінансових можливостей та прийняттого стану безпеки доцільною видається реалізація стратегії:

- а) “комплексного гарантування”;
- б) “часткового врахування”;
- в) “системного планового забезпечення”;
- г) “раптового реагування”.

4.30. Підприємствам, які при фінансових обмеженнях здійснюють діяльність в умовах прийняттого стану безпеки і спроможні відшкодувати (компенсувати) зазначені збитки доцільно обрати стратегію:

- а) “комплексного гарантування”;
- б) “часткового врахування”;
- в) “системного планового забезпечення”;
- г) “відшкодування збитку”.

Практичні завдання

Завдання 4.1. Уважно ознайомтесь із нижченаведеною ситуацією.

Підприємство займається створенням електронного обладнання на експорт. Залучати талановитих фахівців в компанію коштує величезних зусиль і винахідливості. Більш ніж скромні зарплати не стають аргументом на користь прийняття кар'єрної пропозиції. Молодих людей приваблює лише можливість стажування у зарубіжних партнерів, яку компанія пропонує як хороший бонус.

Фахівці погоджуються, працюють, вчаться багато чому. Потім приїжджають партнери організації, дивляться, хто і як себе покаже, і пропонують найкращим пройти стажування, щоб

бути “на рівні”, підвищити кваліфікацію. Всі витрати по такій поїздки (проживання, харчування, навіть стипендія на період навчання) партнери беруть на себе.

Ясна річ, що після стажування мало хто з фахівців повертається назад не тільки в цю організацію, але і в Україну взагалі. Чи варто говорити про те, що підприємство поступово стає кузницею кадрів для іноземних компаній. Повернути фахівців назад не вдається, платити зарплати на рівні західних компаній організація також не може. Але і відмовитися від стажувань не виходить – ця умова прописана в контракті з діловими партнерами.

Запропонуйте можливе вирішення проблемної ситуації.

Завдання 4.2. Уважно ознайомтесь із нижченаведеною ситуацією.

Фірма, головний офіс і заводи якої розташовані у Великобританії, займається виробництвом парфумерних товарів. 70% прибутку фірма отримує від реалізації оригінальної зубної пасти в різних її модифікаціях. Протягом останніх трьох років близько 65% збуту зубної пасти припадає на частку однієї з арабських країн Персидської затоки, де ця фірма контролює ринок аналогічної продукції, забезпечуючи собі стійке зростання прибутку за рахунок постійного збільшення збуту зубної пасти. Інші іноземні виробники зубних паст не виявляють поки що зацікавленості щодо розповсюдження своєї продукції в даній країні, оскільки для цього необхідно пройти певну процедуру реєстрації, а також виконати всі написи на тюбику та упаковці арабською мовою з урахуванням місцевого діалекту. Конкуренція з боку місцевих виробників мінімальна через нерозвинутість їх виробничої бази та нижчу якість продукції.

Однак тиждень тому в місцевих засобах масової інформації, включаючи радіо та телебачення, розпочалась кампанія з дескредитації продукції фірми на підґрунті помилкового твердження щодо наявності в складі зубних паст, які випускаються, домішок свинячого жиру. В результаті цього збут фірми зменшився на 70%.

Обґрунтуйте стратегію й тактику виходу підприємства з кризового стану й збільшення його економічної безпеки.

Завдання 4.3. Уважно ознайомтесь із нижченаведеною ситуацією.

Інтернет-магазин STIM торгує канцелярським приладдям з доставкою в офіс або в будинок і обслуговує як компанії, так і приватних осіб. Працює магазин за передоплатою: клієнт спочатку оплачує покупку, а потім її доставляють. В якості кур'єрів в STIM працює в основному молодь, і з ними найбільше проблем. У день магазин отримує по сім-вісім скарг на неякісне обслуговування, недоставку, затримку, некомплект і т.д. Коли викликаєш кур'єра і читаєш з ним конкретну скаргу, то він починає відмовлятися, стверджує, що приїхав вчасно, все передав, був сама ввічливість, є навіть свідки. Пояснювальні записки не допомагають. Клієнти обурюються, перестають користуватися послугами магазину, та й фірмі такі працівники не потрібні. Розлучаються з ними швидко, але на їх місце приходять такі ж. На детекторі брехні їх перевіряти марно, тому що вони щиро вірять в те, що їх манера спілкування – в межах норми, тому вони нікому не грублять. Годинне запізнення вони запізненням не вважають, бо раз клієнт їх не дочекався, можливо, його і годину назад теж не було, в цьому вони впевнені. Якщо клієнт відсутній на місці або відмовляється від покупки через некомплект або брак, то вони “забувають” потім здати товар на склад. Продажі впали, компанія займає верхні рядки в чорних списках тих, з ким не рекомендується мати справу через ненадійність.

Обґрунтуйте стратегію й тактику виходу підприємства з кризової ситуації стану й збільшення його економічної безпеки?

ТЕМА 5 ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Тести

5.1. На 100% забезпечує свою безпеку власними силами та засобами, спираючись при цьому на могутність своїх зв'язків у державному апараті:

- а) малий бізнес;
- б) національний бізнес;
- в) великий та середній бізнес;
- г) правильна відповідь відсутня.

5.2. У забезпеченні безпеки своєї діяльності використовує власні сили та засоби, можливості залучених суб'єктів, що надають послуги безпеки і в окремих випадках користується напрацьованими зв'язками у правоохоронних органах та органах влади:

- а) малий бізнес;
- б) національний бізнес;
- в) великий бізнес;
- г) середній бізнес.

5.3. Використовує, як правило, можливості залучених суб'єктів з надання окремих послуг з безпеки, нерідко лише тимчасово; власний потенціал безпеки забезпечує професійними навичками та кваліфікацією своїх працівників:

- а) малий бізнес;
- б) національний бізнес;
- в) великий бізнес;
- г) середній бізнес.

5.4. До недоліків організації економічної безпеки власними силами та засобами відносять :

- а) складність притягнення до відповідальності суб'єктів безпеки у разі порушення ними зобов'язань чи режиму безпеки;
- б) похідний характер функцій підрозділів безпеки від основної діяльності суб'єктів підприємництва;
- в) домінування у тактиці і стратегії діяльності підрозділів безпеки думки керівників та власників суб'єктів, навіть тоді коли останні є недостатньо компетентними у питаннях безпеки бізнесу;
- г) правильні відповіді б) та в).

5.5. До переваг організації економічної безпеки власними силами та засобами відносять :

- а) гнучку структуру, яка може швидко змінюватись залежно від зміни видів напрямів діяльності;
- б) швидку реакцію на різного роду негаразди;
- в) правову визначеність даного виду діяльності;
- г) правильні відповіді а) та б);
- д) правильні відповіді а) та в).

5.6. До переваг організації економічної безпеки з залученням зовнішніх суб'єктів відносять :

- а) гнучка структура, яка може швидко змінюватись залежно від зміни видів напрямів діяльності;
- б) швидка реакція на різного роду негаразди;
- в) високий рівень професіоналізму надаваних послуг;
- г) правильні відповіді а) та б);
- д) правильні відповіді а) та в).

5.7. До недоліків організації економічної безпеки з залученням зовнішніх суб'єктів відносять :

- а) складність притягнення до відповідальності суб'єктів безпеки у разі порушення ними зобов'язань чи режиму безпеки;
- б) повільна реакція на різного роду негаразди;
- в) відсутність спеціальних економічних чи інших знань, необхідних для прийняття рішень, які формуються профільними спеціалістами суб'єктів;
- г) похідний характер функцій підрозділів безпеки від основної діяльності суб'єктів підприємництва.

5.8. Служба економічної безпеки підпорядковується:

- а) головному бухгалтеру;
- б) фінансову менеджеру;
- в) керівнику підприємства;
- г) начальнику відділу кадрів.

5.9. Нормативна база функціонування служби безпеки фірми визначається у розділі Положення про службу економічної безпеки, що називається:

- а) загальні положення;
- б) основні задачі системи безпеки;
- в) права і обов'язки працівників служби безпеки підприємства;
- г) режим безпеки фірми;
- д) структура служби безпеки.

5.10. Підпорядкованість підрозділів та їх керівників з питань безпеки визначається у розділі Положення про службу економічної безпеки, що називається:

- а) загальні положення;

- б) основні задачі системи безпеки;
- в) права і обов'язки працівників служби безпеки підприємства;
- г) структура служби безпеки.

5.11. Відповідальність за систему безпеки фірми визначається у розділі Положення про службу економічної безпеки, що називається:

- а) загальні положення;
- б) основні задачі системи безпеки;
- в) права і обов'язки працівників служби безпеки підприємства;
- г) правильна відповідь відсутня.

5.12. До завдань служби економічної безпеки підприємства відноситься:

- а) аналіз і оцінка рівня економічної стійкості, ступеня захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз;
- б) прогнозування стану чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, що можуть порушити нормальний розвиток і функціонування підприємства;
- в) розробка, встановлення і підтримка на підприємствах відповідних режимів безпеки, визначення повноважень, прав, обов'язків і відповідальності працівників з питань забезпечення безпеки;
- г) правильні відповіді а) та б);
- д) правильні відповіді а) та в).

5.13. До адміністративно-розпорядницької функції служби економічної безпеки підприємства відноситься:

- а) аналіз і оцінка рівня економічної стійкості, ступеня захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз;
- б) прогнозування стану чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, що можуть порушити нормальний розвиток і функціонування підприємства;
- в) розробка, встановлення і підтримка на підприємствах відповідних режимів безпеки, визначення повноважень, прав, обов'язків і відповідальності працівників з питань забезпечення безпеки;
- г) розробка методик роботи персоналу суб'єктів підприємництва і їх підрозділів безпеки щодо забезпечення безпеки проведення виробничих, фінансово-господарських, комерційних та інших операцій.

5.14. До обліково-контрольної функції служби економічної безпеки підприємства відноситься:

- а) участь підрозділу безпеки у підборі, перевірці і розстановці кадрів; виявленні негативних тенденцій у колективах підрозділів підприємств, можливих причин та умов виникнення соціальної напруги;
- б) виявлення критичних напрямків фінансово-комерційної діяльності суб'єктів;

в) розробка, встановлення і підтримка на підприємствах відповідних режимів безпеки, визначення повноважень, прав, обов'язків і відповідальності працівників з питань забезпечення безпеки;

г) розробка методик роботи персоналу суб'єктів підприємництва і їх підрозділів безпеки щодо забезпечення безпеки проведення виробничих, фінансово-господарських, комерційних та інших операцій.

5.15. До соціально-кадрової функції служби економічної безпеки підприємства відноситься:

а) участь підрозділу безпеки у підборі, перевірці і розстановці кадрів; виявленні негативних тенденцій у колективах підрозділів підприємств, можливих причин та умов виникнення соціальної напруги;

б) виявлення критичних напрямків фінансово-комерційної діяльності суб'єктів;

в) розробка, встановлення і підтримка на підприємствах відповідних режимів безпеки, визначення повноважень, прав, обов'язків і відповідальності працівників з питань забезпечення безпеки;

г) розробка методик роботи персоналу суб'єктів підприємництва і їх підрозділів безпеки щодо забезпечення безпеки проведення виробничих, фінансово-господарських, комерційних та інших операцій.

5.16. До науково-методичної функції служби економічної безпеки підприємства відноситься:

а) участь підрозділу безпеки у підборі, перевірці і розстановці кадрів; виявленні негативних тенденцій у колективах підрозділів підприємств, можливих причин та умов виникнення соціальної напруги;

б) виявлення критичних напрямків фінансово-комерційної діяльності суб'єктів;

в) розробка, встановлення і підтримка на підприємствах відповідних режимів безпеки, визначення повноважень, прав, обов'язків і відповідальності працівників з питань забезпечення безпеки;

г) розробка методик роботи персоналу суб'єктів підприємництва і їх підрозділів безпеки щодо забезпечення безпеки проведення виробничих, фінансово-господарських, комерційних та інших операцій.

5.17. До інформаційно-аналітичної функції служби економічної безпеки підприємства відноситься:

а) участь підрозділу безпеки у підборі, перевірці і розстановці кадрів; виявленні негативних тенденцій у колективах підрозділів підприємств, можливих причин та умов виникнення соціальної напруги;

б) цілеспрямоване збирання, накопичення, обробка і розподіл відповідної інформації, створення для цього необхідних технічних і програмних засобів;

в) розробка, встановлення і підтримка на підприємствах відповідних режимів безпеки, визначення повноважень, прав, обов'язків і відповідальності працівників з питань забезпечення безпеки;

г) розробка методик роботи персоналу суб'єктів підприємництва і їх підрозділів безпеки щодо забезпечення безпеки проведення виробничих, фінансово-господарських, комерційних та інших операцій.

5.18. Розширення сфери впливу служби економічної безпеки може відбуватися шляхом:

а) організації контролю фінансово-господарської діяльності підприємства з метою забезпечення економічної безпеки, наприклад, за принципом повного охоплення за часом;

б) впровадження візування усіх документів співробітником служби;

в) розширення повноважень служби у вирішенні кадрових та організаційних питань;

г) створення системи аналізу перетворень.

5.19. Поглиблення впливу служби економічної безпеки може відбуватися шляхом:

а) організації контролю фінансово-господарської діяльності підприємства з метою забезпечення економічної безпеки, наприклад, за принципом повного охоплення за часом;

б) впровадження візування усіх документів співробітником служби;

в) розширення повноважень служби у вирішенні кадрових та організаційних питань;

г) створення системи аналізу перетворень.

5.20. Поліпшення взаємодії служби економічної безпеки із підрозділами підприємства та зовнішнім середовищем може відбуватися шляхом:

а) організації контролю фінансово-господарської діяльності підприємства з метою забезпечення економічної безпеки, наприклад, за принципом повного охоплення за часом;

б) активного використання потенціалу підрозділів, координації, систематизації участі підрозділів в діяльності щодо забезпечення економічної безпеки;

в) розширення повноважень служби у вирішенні кадрових та організаційних питань;

г) створення системи аналізу перетворень.

Практичні завдання

Завдання 5.1. У тексті допущено 8 помилок, пов'язаних з неправильною організацією і управлінням виробництва, знайдіть їх. Прокоментуйте, чи можуть

ці помилки вплинути на економічну безпеку підприємства.

Син відомого підприємця з Америки вирішив відкрити в Японії нову філію своєї фірми з виготовлення взуття. Батько перед поїздкою його попередив: “Дивись синку, Схід – справа тонка”, але син у відповідь тільки посміхався. Якби він знав, наскільки тонкою виявиться ця справа ...

Дивацтва почалися вже в готелі. Коли молодий підприємець дав долар коридорному, який підносив його валізи, той чомусь гидливо кинув долар на підлогу і голосно грюкнув за собою дверима. Наступні дні перетворилися для підприємця в суцільний кошмар – весь обслуговуючий персонал робив вигляд, ніби не розуміє англійської мови. Коли через тиждень він переїхав в інший готель, то дав коридорному п'ять доларів – виявилось, це саме те, що потрібно. Надалі американець, навчений гірким досвідом, постійно давав чайові в кілька разів більше, ніж це прийнято в Америці (1).

Щоб отримати дозвіл на відкриття підприємства він пішов на прийом до місцевого префекта. Вирішивши, що раз в цій країні прийнято так по-крупному брати, то так тому і бути, американець приготував для чиновника пристойну суму грошей. І знову потрапив в халепу: найближчу ніч він провів у поліцейському відділку за звинуваченням у підкупі посадової особи і нанесенні йому моральної шкоди, і лише втручання американського консула запобігло скандалу. Більше давати хабарів чиновникам американський бізнесмен не ризикував (2). Крім того, за порадою консула він негайно найняв особистого адвоката: виявилось, що ці японці – моторошні сутяги, їх рибою не годуй, дай тільки потягати свого ближнього до суду з будь-якого приводу, тому частка юристів в населенні Японії помітно вище, ніж в Америці (3).

Коли американський підприємець придбав хороший фабричний корпус і почав вже наймати робітників, він зіткнувся з новими проблемами. Працівники відмовлялися приступати до роботи, поки на заводі не буде створено профспілковий осередок Всеяпонської профспілки взуттєвиків (4), а також поки до Ради директорів не буде введений представник з профспілкового комітету (5). Навсі заклики позбутися тиранії профспілкових бюрократів і проявити особисту ініціативу японці задумливо хитали головою і повторювали свої вимоги. Американцеві довелося здатися і задовольнити всі їхні вимоги. Незабаром фабрика з виготовлення взуття почала функціонувати. Сировина і матеріали приходили від постачальників за японською традицією точно у встановлені терміни. Але, на жаль, незабаром ефективність праці стала знижуватися, так як японці тричі на день призупиняли свою роботу і починали співуче скандувати гасла (6). Коли американський підприємець попросив перекладача перевести, той сказав, що це гімн фірми, складений профспілковим комітетом. “У кожному монастирі – свої звичаї”, – вирішив американець, тим більше що на якості продукції це ніяк не позначалося. Однак коли він спробував закликати робітників до змагання за вдосконалення продуктивного процесу, як було прийнято на американських фірмах, його заклик залишився без відповіді (7).

Але найбільше розчарування в своїх здібностях пізнати загадку японської душі чекало його в кінці фінансового року. Коли він видав кращим, на його думку, працівникам премію в кілька окладів, то замість захоплень довелося вислуховувати нудні повчання профспілкового лідера: мовляв, це в Америці працюють за довгий долар, а в Японії – за честь фірми і преміальні вважають образою (8). На цьому терпіння американського підприємця лопнуло. Він негайно повернувся в Америку і став просити батька, щоб він послав його куди завгодно – хоч до Бразилії, хоч в Росію, але тільки не в Японію.

Завдання 5.2. Уважно прочитайте та проаналізуйте наведену нижче ситуацію.

Один із співробітників фірми був випадково помічений на чужому об'єкті. Після перевірки Службою безпеки виявилось, що співробітник не тільки працює ще й на компанію конкурента, але й бере гроші з клієнтів за свої послуги. Після догани з занесенням до трудової книжки, співробітника змусили відпрацювати два тижні, після чого він був звільнений.

Необхідно:

- а) назвати причини такої поведінки співробітника, охарактеризувати роботу колективу;
- б) надати оцінку діям керівництва компанії;
- в) запропонувати варіанти розвитку ситуації.

Завдання 5.3. Уважно прочитайте та проаналізуйте наведену нижче ситуацію.

Клієнтом ЗЕД-компанії Х є велика компанія У на ринку обладнання з великим об'ємом ввезеного обладнання та матеріалів. Ця компанія, з якою ось уже два місяці ведуться переговори про надання послуг, раптово відмовляється від співпраці. Аргумент клієнта: “Ми не можемо в даний момент підписати договір про обслуговування, в зв'язку з економічною недоцільністю умов за договором”. Запропоновані поступки керівництвом компанії Х, компанію У не переконують в доцільності співпраці. Менеджер по роботі з клієнтами компанії Х не коментує ситуацію і пропонує сконцентруватися на інших представниках даного ринку. Керівництво компанії Х невдоволено втратою такого великого потенційного клієнта, але, оскільки “треба жити далі”, перемикається на роботу з іншими представниками даного сегмента ринку.

Необхідно:

- а) назвати можливі причини такої поведінки менеджера по роботі з компанією У, охарактеризуйте роботу колективу.
- б) надати оцінку діям керівництва компанії;
- в) запропонувати варіанти розвитку ситуації.

Завдання 5.4. Уважно прочитайте та проаналізуйте наведену нижче ситуацію.

Компанія “Глайн” прийняла на роботу за трудовим договором дизайнера В. Кострова. Він повинен був за півтора місяці зверстати збірник матеріалів конференції – об'ємне і дороге подарункове видання, яке планувалося вручити в день заходу всім учасникам, а це понад 600 осіб. Коли робота вже підходила до кінця, і залишалось зверстати всього 50 сторінок, Костров раптом став вимагати надбавки до зарплати, а в іншому випадку відмовлявся продовжувати роботу. А за день до здачі збірки в друкарню він просто не вийшов на роботу. Костров сподівався, що в умовах критичної ситуації (друкарня була оплачена заздалегідь, при затримці здачі збірника до друку підуть штрафи, та й до заходу залишилося всього нічого) його умови будуть прийняті. Він помилився.

Компанія швидко знайшла нового дизайнера, враховуючи терміновість роботи він оплачувався за найвищою ставкою. У підсумку конференція пройшла успішно, і всі учасники отримали красиво виданий збірник матеріалів на пам'ять. Через якийсь час Костров з'явився і зажадав виплатити йому зарплату, пред'явивши листок про непрацездатність.

Питання:

- 1) що повинен був передбачити директор по персоналу, приймаючи на роботу таку людину?
- 2) як правильно потрібно було встановлювати з ним взаємодію, щоб подібних ексцесів не відбувалося?
- 3) на якому етапі прийому фахівця на роботу потрібно зупинитися і оцінити всі ризики?

ТЕМА 6
ДІЛОВА РОЗВІДКА ЯК ЗАСІБ МОНІТОРИНГУ НЕБЕЗПЕК У
ЗОВНІШНЬОМУ ТА ВНУТРІШНЬОМУ СЕРЕДОВИЩАХ
ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Тести

6.1. Діяльність по безперервному збору, аналізу і передачі за призначенням в межах свого підприємства інформації про наявні та потенційні загрози його існуванню й інтересам законними методами за допомогою легальних відкритих джерел інформації – це:

- а) комерційна розвідка;
- б) економічна розвідка;
- в) конкурентна розвідка;
- г) фінансова розвідка.

6.2. Форма недобросовісної конкуренції, при якій здійснюється незаконне отримання, використання, розголошення інформації, що становить комерційну, службову або іншу охоронювану законом таємницю з метою отримання переваг при здійсненні підприємницької діяльності, а так само отримання матеріальної вигоди, називається:

- а) комерційна розвідка;
- б) економічна розвідка;
- в) економічне шпигунство;
- г) фінансова розвідка.

6.3. Внутрішня оцінка у діяльності економічної розвідки передбачає:

- а) збір оперативної економічної розвідувальної інформації про конкурентів;
- б) виключення всіх можливих витоків секретної інформації про свою компанію через відкриті джерела;
- в) аналітичну обробку експертом у відповідній області даних, зібраних в результаті проведення розвідувальної діяльності;
- г) правильна відповідь відсутня.

6.4. Зовнішня оцінка у діяльності економічної розвідки передбачає:

- а) збір оперативної економічної розвідувальної інформації про конкурентів;
- б) виключення всіх можливих витоків секретної інформації про свою компанію через відкриті джерела;
- в) аналітичну обробку експертом у відповідній області даних, зібраних в результаті проведення розвідувальної діяльності;
- г) правильна відповідь відсутня.

6.5. Зовнішня оцінка у діяльності економічної розвідки передбачає:

- а) збір оперативної економічної розвідувальної інформації про конкурентів;
- б) виключення всіх можливих витоків секретної інформації про свою компанію через відкриті джерела;
- в) аналітичну обробку експертом у відповідній області даних, зібраних в результаті проведення розвідувальної діяльності;
- г) правильна відповідь відсутня.

6.6. Несанкціоноване отримання інформації за допомогою електронних пристроїв, технічних засобів зняття інформації, а також шляхом підключення до телекомунікаційних мереж – це:

- а) фрікінг;
- б) шантаж;
- в) диверсія;
- г) стеження.

6.7. Тимчасове чи постійне виведення з ладу зразків продукції, працівників чи підприємств конкурента – це:

- а) фрікінг;
- б) шантаж;
- в) диверсія;
- г) стеження.

6.8. Схилення до співпраці працівників цієї компанії для сприяння в отриманні таємної чи компрометуючої інформації – це:

- а) фрікінг;
- б) шантаж;
- в) диверсія;
- г) вербування агента.

6.9. Таємне фізичне проникнення на об'єкт конкурента з метою вивчення обстановки чи викрадення інформації – це:

- а) фрікінг;
- б) шантаж;
- в) диверсія;
- г) несанкціоноване проникнення.

6.10. Комерційну таємницю підприємства не становлять:

- а) документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- б) відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- в) інформація про забруднення навколишнього природного середовища;
- г) документи про платоспроможність;

д) всі відповіді вірні.

6.11. В якості альтернати шантажу можна використати такий метод розвідки, як:

- а) збір інформації, що міститься у ЗМІ;
- б) бесіди із носіями інформації без порушення закону;
- в) аналіз звітів комівояжерів і закупівельних відділів;
- г) вивчення об'яв (включаючи вакансії) конкурента.

6.12. В якості альтернати фрікінгу можна використати такий метод розвідки, як:

- а) збір інформації, що міститься у ЗМІ;
- б) бесіди із носіями інформації без порушення закону;
- в) аналіз звітів комівояжерів і закупівельних відділів;
- г) вивчення об'яв (включаючи вакансії) конкурента.

6.13. В якості альтернати стеженню можна використати такий метод розвідки, як:

- а) збір інформації, що міститься у ЗМІ;
- б) бесіди із носіями інформації без порушення закону;
- в) аналіз звітів комівояжерів і закупівельних відділів;
- г) вивчення об'яв (включаючи вакансії) конкурента;
- д) правильні відповіді а) та б).

6.14. В якості альтернати впровадженню агента можна використати такий метод розвідки, як:

- а) збір інформації, що міститься у ЗМІ;
- б) бесіди із носіями інформації без порушення закону;
- в) аналіз звітів комівояжерів і закупівельних відділів;
- г) вивчення об'яв (включаючи вакансії) конкурента;
- д) правильні відповіді б) та г).

6.15. В якості альтернати розкраданню можна використати такий метод розвідки, як:

- а) аналіз виробів конкурентів, відгуків клієнтів, обговорень у професійних спільнотах;
- б) бесіди із носіями інформації без порушення закону;
- в) відвідування ярмарок і виставок, що влаштовуються конкурентами;
- г) бесіди із носіями інформації без порушення закону;
- д) всі відповіді вірні.

6.16. В якості альтернати несанкціонованому проникненню можна використати такий метод розвідки, як:

- а) аналіз виробів конкурентів, відгуків клієнтів, обговорень у професійних спільнотах;
- б) бесіди із носіями інформації без порушення закону;

- в) відвідування ярмарок і виставок, що влаштовуються конкурентами;
- г) бесіди із носіями інформації без порушення закону;
- д) всі відповіді вірні.

6.17. В якості альтернативи диверсії можна використати такий метод розвідки, як:

- а) аналіз виробів конкурентів, відгуків клієнтів, обговорень у професійних спілнотах;
- б) аналіз слабкостей конкурента та їх наступне використання у своїй рекламі, а також PR-атака у потрібний момент та в рамках закону;
- в) відвідування ярмарок і виставок, що влаштовуються конкурентами;
- г) бесіди із носіями інформації без порушення закону;
- д) всі відповіді вірні.

6.18. Прикладами баз даних, в яких містяться відомості про судові справи, коли-небудь порушені проти компаній, а також перераховуються, чи застосовувалися до них регулятивні заходи уряду, є:

- а) Dun & Bradstreet;
- б) Lexis-Nexis;
- в) News Net;
- г) Experian Information Solution.

6.19. Прикладами баз даних, в яких міститься детальна інформація про компанію: від її комерційних зв'язків до імен керівників корпорації, які є їх діловими партнерами, є:

- а) Dun & Bradstreet;
- б) Lexis-Nexis;
- в) News Net;
- г) Experian Information Solution;
- д) правильні відповіді а) та г).

6.20. Прикладами баз даних ЗМІ є:

- а) Dun & Bradstreet;
- б) Lexis-Nexis;
- в) News Net;
- г) Experian Information Solution;
- д) правильні відповіді а) та г).

Практичні завдання

Завдання 6.1. Уважно ознайомтесь із нижченаведеною ситуацією.

ТОВ “МеталПункт” займається оптовою торгівлею в області металопрокату. В асортименті компанії: швелер, сітка, куточок, труби та інша продукція підприємств чорної металургії. Історично склалося так, що питання корпоративної безпеки в компанії довгий час обмежувались економічним аналізом контрагентів та внутрішнього режиму. Деякий час назад

на підприємство було скоєно розбійний напад, один співробітник отримав травму, з сейфа каси було викрадено 8 млн. грн. У зв'язку з цією подією керівництво усвідомило необхідність оснащення об'єкта технічними системами безпеки: відеоспостереженням, охоронною сигналізацією, системою контролю доступу. Було прийнято рішення негайно встановити “тривожну кнопку” з виведенням сигналу на пульт сторонньої організації. Місцезнаходження організації: м. Київ.

Необхідно:

а) проаналізувати ринок послуг в області пультової охорони, виходячи з конкретної ситуації, провести порівняльний аналіз пропозицій виходячи з вартості монтажу, послуг з моніторингу та обслуговування, передбачуваної надійності і швидкості реагування, рівня сервісу.

б) на підставі аналізу підготувати конкретне рішення по обладнанню об'єкта “тривожною кнопкою” із зазначенням організації підрядника і обґрунтуванням вибору.

Завдання 6.2. Уважно ознайомтесь із нижченаведеною ситуацією.

Співробітник відділу продажів вже місяць не може освоїти систему CRM. Система складна і він вимагає проведення спеціалізованого тренінгу в компанії виробника. Інші співробітники також ознайомилися з пропозицією з тренінгів і з цінами на його проведення. Керівництво розглядає можливість замовлення тренінгу на всю команду співробітників. Співробітники помічають, що проведення тренінгу для всієї команди одночасно призведе до зупинки робіт по відділу. Співробітники пропонують провести тренінг для двох груп, що значно збільшить його вартість. Поки керівництво думає про доцільність, співробітники продовжують працювати зі звичайними записниками в мобільних телефонах.

Необхідно:

а) назвати можливі причини такого поведіння співробітника/ів, охарактеризувати роботу колективу.

б) надати оцінку діям керівництва компанії;

в) запропонувати варіант розвитку ситуації.

Завдання 6.3. Уважно ознайомтесь із нижченаведеною ситуацією.

Одного дня HR-директору компанії з продажу елітної нерухомості А. Волкову зателефонував колишній роботодавець одного з нещодавно прийнятих співробітників.

Виявилось, що розумний і приємний IT-менеджер В. Данилко, з яким Волков особисто проводив співбесіду і якого прийняв у компанію, зовсім не такий милий, як хоче здаватися, і його звільнення з попереднього місця було викликано аж ніяк не бажанням знайти кращу і більш цікаву роботу, а необхідністю. Йому просто вказали на двері. Як виявилось, Данилко намагався шантажувати керівництво: він вимагав підвищення заробітної плати під загрозою розкриття комерційної інформації, доступ до якої отримав в силу виконання ним своїх службових обов'язків.

Перед А. Волковим виникла проблема, як поводитися у даній ситуації. З одного боку, як найпростіший варіант можна звільнити Данилка, але раптом той спробує помститися компанії? З іншого боку, саме Волков винен у тому, що в компанію потрапила така непогідна людина як Данилко. Це помилка Волкова, і, коли про це дізнаються, як будуть реагувати, як до нього ставитимуться?

Який можливий вихід із ситуації, що склалася, для HR-директора, щоб, з одного боку, не нашкодити економічній безпеці компанії, а з іншого – зберегти своє обличчя, адже цього співробітника він сам і наймав на роботу?

ТЕМА 7

СПЕЦИФІКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тести

7.1. До загроз діяльності підприємств промисловості, котрі пов'язані з особливим регламентуванням та контролем даного виду діяльності з боку держави, відноситься:

- а) використання адміністративних можливостей для отримання вигоди та посилення тиску з боку конкурентів або рейдерів;
- б) загострення конкуренції у обмеженому географічному просторі, коли перевезення продукції призводить до її значного подорожчання для споживача;
- в) потрапляння підприємства в залежність від посадових осіб або посередників, у тому числі від своїх співробітників;
- г) правильні відповіді а) та в);
- д) правильні відповіді б) та в).

7.2. До загроз діяльності підприємств промисловості, котрі пов'язані з їх спеціалізацією, відноситься:

- а) поява браку, в тому числі через низьку якість сировини, напівфабрикатів і комплектуючих, що поставляються підприємству і використовуються ним у виробництві;
- б) загострення конкуренції у обмеженому географічному просторі, коли перевезення продукції призводить до її значного подорожчання для споживача;
- в) потрапляння підприємства в залежність від посадових осіб або посередників, у тому числі від своїх співробітників;
- г) правильні відповіді а) та в);
- д) правильні відповіді б) та в).

7.3. До загроз діяльності підприємств промисловості, котрі пов'язані з технічною складністю процесу виробництва, відноситься:

- а) поява браку, в тому числі через низьку якість сировини, напівфабрикатів і комплектуючих, що поставляються підприємству і використовуються ним у виробництві;
- б) загострення конкуренції у обмеженому географічному просторі, коли перевезення продукції призводить до її значного подорожчання для споживача;
- в) потрапляння підприємства в залежність від посадових осіб або посередників, у тому числі від своїх співробітників;
- г) правильні відповіді а) та в);
- д) правильні відповіді б) та в).

7.4. До загроз діяльності підприємств промисловості, котрі пов'язані з персоналом, відноситься:

а) поява браку, в тому числі через низьку якість сировини, напівфабрикатів і комплектуючих, що поставляються підприємству і використовуються ним у виробництві;

б) загострення конкуренції у обмеженому географічному просторі, коли перевезення продукції призводить до її значного подорожчання для споживача;

в) потрапляння підприємства в залежність від посадових осіб або посередників, у тому числі від своїх співробітників;

г) правильні відповіді а) та в);

д) правильна відповідь відсутня.

7.5. До загроз діяльності будівельних підприємств, котрі пов'язані з особливим регламентуванням та контролем даного виду діяльності з боку держави, відноситься:

а) використання адміністративних можливостей для отримання вигоди та посилення тиску з боку конкурентів або рейдерів;

б) загострення конкуренції у обмеженому географічному просторі, коли перевезення продукції призводить до її значного подорожчання для споживача;

в) потрапляння підприємства в залежність від посадових осіб або посередників, у тому числі від своїх співробітників;

г) правильні відповіді а) та в);

д) правильні відповіді б) та в).

7.6. До загроз діяльності будівельних підприємств, котрі пов'язані з позамовним характером їх діяльності, відноситься:

а) використання адміністративних можливостей для отримання вигоди та посилення тиску з боку конкурентів або рейдерів;

б) явища комерційного підкупу при отриманні замовлень і розподілі субпідрядів, так звані відкат і зворотний відкат;

в) підвищення травматизму на об'єкті;

г) правильні відповіді а) та в);

д) правильні відповіді б) та в).

7.7. До загроз діяльності будівельних підприємств, котрі пов'язані з технічною складністю процесу будівництва, відноситься:

а) загроза появи браку, в тому числі прихованого, по роботах, виконаних силами субпідрядників, а також обумовленого низькою якістю використаних будматеріалів;

б) явища комерційного підкупу при отриманні замовлень і розподілі субпідрядів, так звані відкат і зворотний відкат;

в) підвищення травматизму на об'єкті;

г) правильні відповіді а) та в);

д) правильні відповіді б) та в).

7.8. До загроз діяльності будівельних підприємств, котрі пов'язані з персоналом, відноситься:

а) загроза появи браку, в тому числі прихованого, по роботах, виконаних силами субпідрядників, а також обумовленого низькою якістю використаних будматеріалів;

б) підвищення загрози викрадення ТМЦ на об'єкті;

в) підвищення травматизму на об'єкті;

г) правильні відповіді а) та в);

д) правильні відповіді б) та в).

7.9. До загроз діяльності будівельних підприємств, котрі пов'язані з сезонним характером будівельних робіт, відноситься:

а) загроза появи браку, в тому числі прихованого, по роботах, виконаних силами субпідрядників, а також обумовленого низькою якістю використаних будматеріалів;

б) підвищення загрози викрадення ТМЦ на об'єкті;

в) підвищення травматизму на об'єкті;

г) фактор погодних ризиків;

д) правильні відповіді б) та в).

7.10. До загроз діяльності будівельних підприємств, котрі пов'язані з територіальною роз'єднаністю об'єктів, відноситься:

а) загроза появи браку, в тому числі прихованого, по роботах, виконаних силами субпідрядників, а також обумовленого низькою якістю використаних будматеріалів;

б) підвищення загрози викрадення ТМЦ на об'єкті;

в) зростання транспортних ризиків;

г) падіння керованості процесом будівництва на об'єкті;

д) правильні відповіді в) та г).

7.11. Характерними способами скоєння більшості злочинів економічного характеру і порушень законодавства при здійсненні будівельної діяльності є:

а) включення підрядником в витратну частину кошторису оплати зафіктивними договорами за роботи і послуги, які насправді не виконувалися, а також проведення фінансових взаємозаліків без відображення за рахунками;

б) завищення вартості ввезеного з-за кордону обладнання, матеріалів і т.д. з метою подальшого розкрадання завищеної суми фактичних витрат;

в) незаконне підприємництво, тобто здійснення будівництва без реєстрації або без спеціального дозволу(ліцензії) або порушення умов обов'язкового ліцензування;

г) часткове або повне неоприбуткування матеріалів, що надійшли з будівельних об'єктів після розбору тимчасових споруд, знесення старих будівель і т.п.;

д) всі відповіді правильні.

7.12. У сільськогосподарських підприємствах ризик виникає на:

- а) стадії посіву та догляду за культурами;
- б) стадії транспортування;
- в) залучення інвестицій;
- г) всіх стадіях господарського процесу.

7.13. До загроз діяльності сільськогосподарських підприємств, котрі пов'язані з природно-кліматичними умовами, відноситься:

- а) недостатнє внесення добрив;
- б) слабка кормова база;
- в) високий рівень падежу тварин;
- г) нерозвиненість племінного скотарства;
- д) правильна відповідь відсутня.

7.14. До загроз діяльності сільськогосподарських підприємств, котрі пов'язані з виробничо-технологічним процесом, відноситься:

- а) недостатнє внесення добрив;
- б) слабка кормова база;
- в) високий рівень падежу тварин;
- г) нерозвиненість племінного скотарства;
- д) усі відповіді правильні.

7.15. До загроз діяльності сільськогосподарських підприємств фінансового характеру відноситься:

- а) недостатнє внесення добрив;
- б) підвищення цін на засоби виробництва для галузі;
- в) втрата фінансової стійкості в результаті високої заборгованості по кредитах і позиках;
- г) нерозвиненість племінного скотарства;
- д) правильні відповіді б) та в).

7.16. До загроз діяльності сільськогосподарських підприємств, котрі пов'язані з людським фактором, відноситься:

- а) недостатнє внесення добрив;
- б) слабо розвинена соціальна сфера села;
- в) високий рівень падежу тварин;
- г) нерозвиненість племінного скотарства;
- д) усі відповіді правильні.

7.17. До загроз діяльності підприємств транспорту відноситься:

- а) складність визначення факту надання послуг та їх обсягу через деякий час;
- б) адміністративні ризики;
- в) надання неврахованих послуг (“неврахований трафік”);

- г) правильні відповіді а) та б);
- д) усі відповіді правильні.

7.18. До загроз діяльності підприємств зв'язку відноситься:

- а) складність визначення факту надання послуг та їх обсягу через деякий час;
- б) адміністративні ризики;
- в) надання неврахованих послуг (“неврахований трафік”);
- г) правильні відповіді а) та б);
- д) усі відповіді правильні.

7.19. До загроз діяльності підприємств торгівлі територіального характеру відноситься:

- а) складність визначення факту надання послуг та їх обсягу через деякий час;
- б) закупівля більшої кількості сезонного товару, ніж потрібно;
- в) надання неврахованих послуг (“неврахований трафік”);
- г) правильна відповідь відсутня;
- д) усі відповіді правильні.

7.20. До загроз діяльності підприємств торгівлі, пов'язаних з сезонністю, відноситься:

- а) складність визначення факту надання послуг та їх обсягу через деякий час;
- б) закупівля більшої кількості сезонного товару, ніж потрібно;
- в) утримання великого штату співробітників з вимушеними простоями в періоди з низьким завантаженням, або залучення додаткових співробітників в періоди з високим навантаженням;
- г) правильні відповіді а) та б);
- д) правильні відповіді б) та в).

Практичні завдання

Завдання 7.1. Уважно ознайомтесь із нижченаведеною ситуацією.

Компанія “Інфра” займається оптовим і роздрібним продажем комп'ютерної техніки і комплектуючих. Основний товаропоток проходить через центральний склад загальною площею 20 тис м².

Деякий час назад на складі була виявлена велика недостача OEM-процесорів (комп'ютерні комплектуючі в OEM-виконанні призначені для складання готових виробів і поставляються без додаткових матеріалів і супроводжуваних товарів в мінімальній упаковці без оформлення), що представляють собою вироби з зразковими габаритами 5x5x0,5 см в поліетиленовій плівці. Вартість таких процесорів складає 150-1000 дол. США за 1 шт. Доступ персоналу на склад і вихід зі складу здійснюється через єдиний пункт контролю. Переміщення персоналу через товарно-транспортні ворота жорстко блокуються службою внутрішнього контролю (СВК). Відвантаження товару контролюються СВК зі звіткою накладних. Режим

роботи складу цілодобовий, в 3 зміни. Кількість персоналу в зміну: 60 осіб. Вихід працівників складу здійснюється два рази на зміну – в обідню перерву і після закінчення зміни. Вихідний контроль персоналу здійснюється з проведенням огляду всіх співробітників за допомогою ручного металодетектора Garrett Super Scanner. Всі дії співробітників СВК фіксуються системою відеоспостереження. Вищеназвані вироби на території складу зберігаються в одній з виділених секцій для дорогого товару. Доступ в секцію формально обмежений трьома матеріально-відповідальними співробітниками, але в дійсності, технологічні процеси роботи складу не дозволяють забезпечити присутність в секції хоча б одного з цих співробітників постійно.

Необхідно:

а) описати найбільш ефективні, з точки зору зловмисника, схеми розкрадання вищеназваної продукції.

б) запропонувати оптимальне комплексне рішення запобігання розкрадань.

Завдання 7.2. Уважно ознайомтесь із нижченаведеною ситуацією.

Компанія “ЛПС” є дистриб'ютором і виробником вин і спиртних напоїв. Виробничі потужності, складські та офісні приміщення розміщені компактно на загальній території і займають площу близько 15 тис м². Територія обладнана технічними системами безпеки, забезпечення пропускового та внутрішнього режиму здійснює за договором приватне охоронне підприємство. Здійснювані заходи щодо забезпечення безпеки не дозволяють мінімізувати втрати товарно-матеріальних цінностей в належній мірі. У зв'язку з цим було прийнято рішення провести комплексне розслідування ситуації з виявленням можливих каналів розкрадань. В якості одного з інструментів розслідування вирішено використовувати обстеження співробітників компанії на поліграфі [17].

Необхідно:

а) розробити концепцію застосування поліграфа для проведення розслідування, підготувати списки посадових осіб, яким необхідно пройти обстеження, списки питань, критерії для прийняття рішень за результатами. Розробити регламент проведення перевірок співробітників компанії на поліграфі в подальшому при здійсненні поточної діяльності.

Завдання 7.3. Уважно ознайомтесь із нижченаведеною ситуацією.

Вітчизняне підприємство “Будинок моди” займає провідне місце на українському ринку з виготовлення і продажу трикотажної продукції. Підприємство є відносно молодим, але за короткий проміжок часу здобуло прихильність великої кількості споживачів. “Будинок моди” спеціалізується на виробництві жіночого, чоловічого та дитячого трикотажу. Його продукція набула високої популярності та попиту, що обумовлено: якістю, широким спектром асортиментної групи для задоволення різновікових категорій споживачів. В асортиментну групу товарів входять: жіночі ділові та святкові костюми, сукні, светри, брюки, пальто, шарфи, хустки.

Необхідно:

– визначити осіб, зацікавлених у діяльності підприємства та спроможних порушити його економічну безпеку, а також коло їх інформаційних потреб;

– обґрунтувати склад джерел інформації, якими можливо скористатися з метою порушення економічної безпеки підприємства;

– аргументувати перелік економічних рішень, які будуть обґрунтовані за допомогою зібраної інформації.

Результати роботи оформити у вигляді табл. 7.1:

**Зацікавлені особи, їх інформаційні потреби та економічні рішення,
що порушують безпеку підприємства**

Зацікавлені особи	Інформаційні потреби	Джерела інформації (спосіб отримання)	Економічні рішення, що порушують економічну безпеку підприємства

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко І.В. Оцінка ефективності реалізації та фінансове забезпечення програм розвитку малого бізнесу в регіоні / І.В. Аніщенко, Ю.Б. Пінчук // Економіка та держава, 2005. – № 10. – С. 29-33.
2. Ареф'єва О.В. Наукові основи формування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України : зб. матер. наук.-практ. конф., Київ, 16-17 травня 2001 р. – К. : Вид-во Європ.ун-ту фінансів, інформ. систем, менеджменту і бізнесу, 2003. – С. 49-53.
3. Арженовский С.В. Статистические методы прогнозирования / С.В. Арженовский, И.Н. Молчанов. – Ростов н/Д : Изд-во РГЭУ, 2001. – 412 с.
4. Баженова О.В. Аналіз стану економіки України в контексті її економічної безпеки / О.В. Баженова // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. тр. ДонНУ. – Донецк : Издво ДонНУ, 2004. – С.839-845.
5. Баженова О.В. Застосування системного підходу до аналізу економічної безпеки держави / О.В. Баженова // Вісн. КНУ, сер. Економіка. – Вип. 66-67. К. : ВПЦ КНУ, 2003. – С. 122-124.
6. Баженова О.В. Методика визначення оцінки економічної безпеки держави / О.В. Баженова // Актуальні проблеми розвитку підприємницької діяльності в Україні : зб. наук. пр. за заг. ред. А. В. Шегди. – Вип. 3. – К. : ВПЦ КНУ, 2003. – С. 4-9.
7. Базиліук А.В. Тіньова економіка в Україні / А.В. Базиліук, С.О. Коваленко. – К. : КФ ДП НДЕІ Мінекономіки, 1998. – 206 с.
8. Білоусов Є.М. Державне регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта / Є.М. Білоусов // Право та інновації. – 2015. – №2(10). – С.7-11.
9. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія / Т.Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
10. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркавчук[за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. – 386 с.
11. Вихристюк О.С. Нормативно-правове забезпечення регулювання економічної безпеки підприємств / О.С. Вихристюк // Наукові праці МАУП. – 2010. – Вип. 2(25). – С. 231–236.
12. Воронкова А.Е. Сценарний підхід до вибору стратегії забезпечення економічної експортної діяльності підприємства / А.Е. Воронкова, О.В. Свірідова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4, Т. 1. – С.96-99.

13. Гавриленко И. Организованная преступность в Украине / И. Гавриленко // Служба безопасности. – 1997. – №1. – С.22-25.
14. Гапоненко В.Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В.Ф. Гапоненко, А.Л. Беспалько, А.С. Власков. – М.: Издательство “Ось-89”, 2007. – 208 с.
15. Гичева Н.Ю. Диагностика економічної безпеки підприємства / Н.Ю. Гичева // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 247: В 4 т. Том IV. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 634-636.
16. Голюков І.В. Сутність та еволюція поняття “економічна безпека” / І.В. Голюков // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С.309-314.
17. Директор по безопасности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.s-director.ru>
18. Дьяченко О.А. Економічна безпека інноваційно-орієнтованих підприємств в умовах євроінтеграції / О.А. Дьяченко, Л.П. Артеменко // Економічний вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. – 2015. – № 12. – С. 173-180.
19. Жихор О.Б. Економічна безпека: Опорний конспект лекцій / О.Б. Жихор, Т.М. Куценко. – Харків : ХІБС УБС НБУ, 2013. – 70 с.
20. Захаров О.І. Стратегія економічної безпеки підприємства / О.І. Захаров // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – №2. – С.272-282.
21. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності: підруч. / М.І. Зубок, С.М. Яременко. – К.: КНЕУ, 2012. – 473с.
22. Зубок М.І. Економічна безпека суб’єктів підприємництва: навчальний посібник / М.І. Зубок, В.С. Рубцов, С.М. Яременко, В.Г. Гусаров. – К.:, 2012 – 226 с.
23. Зубок М.І. Інформаційна безпека в підприємницькій діяльності / М.І. Зубок. – К.: ГНОЗІС, 2015 – 216 с.
24. Качанівська Ю.І. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств / Ю.І. Качанівська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2015. – № 1. – С.98-105.
25. Кириченко О.А. Управління-фінансово-економічною безпекою: навч. посібник / [Кириченко О.А., Лаптев С.М., Пригунов П.Я., Захаров О.І.]. – К.: ТОВ “Дорадо-Друк”, 2010. – 479 с.
26. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
27. Крутов В.В. Від патріотичного виховання боротьби з тероризмом... До недержавної системи національної безпеки / В.В. Крутов. – К.: Преса України, 2009. – 592с.
28. Михальчук Н.М. Моделювання податково-боргової складової фінансової безпеки на основі штучних нейронних мереж / Н.М. Михальчук, Н.Я. Савка // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Проблеми економіки та управління. – 2015. – № 815. – С. 225-233.

29. Могиліна Л.А. Доцільність і особливості застосування теорії ігор при управлінні фінансовою безпекою підприємства в умовах економічної нестабільності / Л.А. Могиліна // Вісник Запорізького національного університету. – 2014. – №2 (22). – С.254-261.

30. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. Посібник / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.

31. Мороз О.А. Оценка уровня экономической безопасности предприятия на основании априорного ранжирования функциональных составляющих / О.А. Мороз // Управління розвитком. – 2014. – № 3. – С. 44-48.

32. Наша цель – за щитить человека // Служба безопасности. – 1996: №10, с. 17-18.

33. Нездоля А.И. Украина третьего тысячелетия / А.И. Нездоля. – Донецк.: Каштан, 2005. – 460с.

34. Об'єм теневої економіки Україні – 350 мільйонів гривень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.kiev.ua

35. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посібник [для студ. вищих навч. закладів] / [В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін.]. – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.

36. Отенко І.П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / укл. І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012 – 256 с.

37. Платон. Собрание сочинений : в 3 т. / Платон. – М., 1971. – Т. 3 (1)

38. Поляруш А.А. Информационная война против Украины: причины и социально-политические технологии / А.А. Поляруш, А.М. Юрченко. – К.: КИЙ, 2011. – 200 с.

39. Преступность в зеркале цифр // Служба безопасности. – 1997. – №12. – С.18-19

40. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964 – IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – С. 351.

41. Робоча програма навчальної дисципліни “Правове забезпечення безпеки підприємств в Україні” для студентів спеціальності 8.18010014 “Управління фінансово-економічною безпекою” усіх форм навчання / укл. В.В. Сергієнко, А.С. Пешкова. – Х.: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 49 с.

42. Рябенко Г.М. Загрози та шляхи зміцнення економічної безпеки аграрних підприємств в Україні / Г.М. Рябенко, О.В. Сарафін // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – №13. – С.356-363.

43. Смоленцева Е.В. Основные угрозы экономической безопасности сельскохозяйственных предприятий Кировской области [Електронний ресурс] / Е.В. Смоленцева // Международный научно-исследовательский журнал. – Режим доступу: <http://research-journal.org/economical/osnovnye-ugrozy-ekonomicheskoy-bezopasnosti-selskoxozyajstvennyx-predpriyatij-kirovskoj-oblasti/>

44. Судакова О.І. Вплив держави на формування економічної безпеки підприємства / О.І. Судакова // Наук. вісн. Придніпр. держ. акад. буд-ва та архітектури. – 2007. – № 11. – С. 78–81.

45. Ткаченко О.М. Нормативно-правове забезпечення організації та функціонування системи економічної безпеки / О.М. Ткаченко, О.М. Крамаренко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – №4(179). – С. 12-16.

46. Тумар Н.Б. Концепция обеспечения экономической безопасности предприятия и принципы ее формирования [Електронний ресурс] / Н.Б. Тумар // Провизор. – Режим доступу: http://www.provisor.com.ua/archive/2007/N17/safe.php?part_code=10&art_code=6108

47. Шарапов О.Д. Економічна кібернетика: Навч. посібник / О.Д. Шарапов, В.Д. Дербенцев, Д.Є. Семьонов. – К. : КНЕУ, 2004. – 231 с.

48. Яремова М.І. Оптимізація рівня економічної безпеки підприємства / М.І. Яремова // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – №2(176). – С. 475-480.

49. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

50. MacFarlane, S. Neil; Yuen FoongKhong (2006). S. Neil, MacFarlane; Yuen FoongKhong. eds. Human security and the UN: a critical history. United Nations intellectual history project (illustrated ed.). Indiana University Press. ISBN 9780253218391. Retrieved 23 September 2010